

STRAFFELOVEN § 60a

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 530
Leveringsfrist: 25.04.11

Til sammen 17 982 ord

25.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema, problemstilling og avgrensning	1
1.2	Metode og rettskilder	2
<u>2</u>	<u>ORGANISERT KRIMINALITET</u>	<u>4</u>
2.1	Definisjon av ”organisert kriminalitet”	4
2.2	Omfanget av organisert kriminalitet i Norge	7
<u>3</u>	<u>BAKGRUNN, FORMÅL OG HENSYN BAK STRAFFELOVEN § 60A</u>	<u>8</u>
3.1	Rettstilstanden før strl. § 60a	8
3.2	Innføringen av bestemmelsen i 2003	11
3.2.1	Kriminalitetsutviklingen i Norge	11
3.2.2	Internasjonalt samarbeid	12
3.2.3	Bestemmelsens utforming	13
3.3	Straffeloven 2005	15
3.3.1	Videreføring av straffeloven § 60a	16
<u>4</u>	<u>VILKÅRENE I STRAFFELOVEN § 60A</u>	<u>17</u>
4.1	”Straffbar handling”	17
4.2	Utøvet som ”ledd i virksomheten” til en organisert kriminell gruppe	19
4.3	”Organisert kriminell gruppe”	21
4.3.1	Krav til ”viss struktur og varighet”	22
4.3.1.1	Oppsummering av vilkåret om ”viss struktur og varighet”.	36
4.3.2	Tre eller flere personer	37
4.3.3	Hovedformålet	38

4.3.3.1	Første alternativ: Gruppen må ha som ”hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år”	39
4.3.3.2	Andre alternativ: ”... eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”	41
<u>5</u>	<u>KONSEKVENSEN VED BRUK AV STRAFFELOVEN § 60A</u>	43
5.1	Straffutmålingen	43
5.1.1	Hvilke momenter tillegges vekt ved straffutmålingen?	44
5.2	Forholdet til andre bestemmelser i straffeloven og særlovgivningen	48
5.3	Prosessuelle konsekvenser	50
5.3.1	Beviskrav og skyldspørsmålet	50
5.3.2	Forholdet til ekstraordinære etterforskningsmetoder	52
<u>6</u>	<u>EN VURDERING AV STRAFFELOVEN § 60A</u>	54
6.1	I hvilken grad fungerer bestemmelsen etter sin hensikt?	54
6.2	Bestemmelsens utvikling og fremtid	57
	<u>LITTERATURLISTE</u>	58

1 INNLEDNING

1.1 Tema, problemstilling og avgrensning

Tema for masteroppgaven er straffeloven § 60a. Bestemmelsen ble vedtatt og trådte i kraft ved lov 4. juli 2003 nr. 78 og er aktuell der ”en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe”. Andre ledd inneholder en definisjon om hva som inngår i ”organisert kriminell gruppe”. Tredje ledd omhandler anvendelsen av strl. § 60a i forhold til andre lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning. Er vilkårene oppfylt ”forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet med det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel”. Spørsmålet om bestemmelsen kommer til anvendelse tilhører skyldspørsmålet. Dersom det foreligger rimelig tvil, kommer dette tiltalte til gode. Virkningen i forhold til straffutmålingen avhenger av de samme momenter som vurderes ved spørsmålet om bestemmelsen kommer til anvendelse. Noen eksempler på disse momentene er tiltaltes rolle, graden av organisering og om det foreligger internasjonale forgreninger.

Hovedfokuset i oppgaven er anvendelsesområdet for strl. § 60a, betydningen ved straffutmålingen og behovet for bestemmelsen. Organisert kriminalitet er et dagsaktuelt tema med omfattende omfang både nasjonalt og internasjonalt. På 90-tallet startet diskusjonen for alvor i Norge og ulike tiltak ble satt i gang. Tiltakene rettet mot politiets organisering mot organisert kriminalitet faller utenfor oppgaven.

Kapittel 2 omhandler definisjonsproblematikken rundt begrepet ”organisert kriminalitet”. Omfanget av den organiserte kriminaliteten nevnes kort. Kapittel 3 gir et innblikk i rettstilstanden før strl. § 60a trådte i kraft, samt hvorfor og hvordan bestemmelsen kom til. Kapittel 4 inneholder en detaljert behandling av vilkårene og hvordan domstolen anvender disse i praksis. Hovedproblemstillingen er hvor meget som skal til for at strl. § 60a kommer til anvendelse. Kapittel 5 viser konsekvensene ved

bruk av bestemmelsen, litt om forholdet til andre aktuelle bestemmelser i straffeloven og utvalgte prosessuelle konsekvenser som er med på å gi et helhetlig bilde av strl. § 60a. Kapittel 6 inneholder en vurdering av strl. § 60a, om bestemmelsen fungerer etter sitt formål og bestemmelsens fremtid.

Oppgaven avgrenses mot strl. § 162c, som omfatter organisert kriminalitet, men rammer det å inngå forbund om å begå forbrytelser som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Bestemmelsen er sjelden brukt i praksis. Årsaken er muligens vanskelighetene med å bevise at det foreligger en ”organisert kriminell gruppe” i den tidlige fasen.

1.2 Metode og rettskilder

Jeg viser først en vektmessig oversikt over de sentrale rettskildene i Norge, før jeg ramser opp rettskildene som har relevans for masteroppgaven.

Etter Eckhoffs lære, finnes det syv sentrale rettskildefaktorer:¹

1. Lovtekster
2. Lovforarbeider
3. Rettspraksis
4. Andre myndigheters praksis
5. Privates praksis
6. Rettsoppfatninger
7. Reelle hensyn

Rettskildebildet styres av spørsmålet om relevans, slutning og vekt. Relevansen sier noe om hva som er tillatt å anføre i en begrunnelse. Slutningen bestemmer innholdet i argumentet man trekker fra rettskilden. Vekten avgjøres av hvor tungt argumentet veier, og styres av relevansen. Rettskildefaktorene må analyseres for å finne frem til dens relevans, slutning og vekt.

¹ Eckhoff (2001) s. 23

Ved siden av Eckhoffs liste, kommer internasjonale rettskilder i betraktning. En av grunnene for å hente stoff utenfra er å styrke samarbeidet om uniform lovgivning. Målet er mer ensartede lover. Internasjonale konferanser fører til avtaler som kan gi minstekrav eller være veldig detaljerte. Avtalene får likevel ikke umiddelbar lovskraft. Særskilt vedtak må til for å innlemme avtalene i norsk rett. Avtaler som ikke er transformert til norsk rett, kan likevel ha relevans ved hva som skal anses som norsk rett. Dette har lenge vært gjenstand for diskusjon, men der avtalene stiller krav til norsk rett er det enighet om at disse er relevante rettskilder.

De relevante rettskildene i masteroppgaven er først og fremst *lovteksten* i strl. § 60a. Bestemmelsen inneholder flere vilkår. Det er knyttet tolkingsproblemer rundt definisjonen av begrepet ”organisert kriminell gruppe” i andre ledd, som kan oppleves noe vag. *Forarbeidene* bidrar til forståelse av hvordan begrepet skal forstås. Av forarbeidene er Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) viktigst, etterfulgt av Innst.O.nr. 118 (2002-2003). Forarbeidene til den nye straffeloven, Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven), sier noe om videreføringen av strl. § 60a. Forarbeider til andre bestemmelser som har elementer av organisert kriminalitet er aktuelle der disse benyttes sammen med strl. § 60a. Ot.prp.nr 62 (2002-2003) overlater til rettspraksis å fastsette rammene for strl. § 60a. Bestemmelsen har eksistert i åtte år. I starten har forarbeidene stor vekt, mens bestemmelsen etter hvert klargjøres av *rettspraksis* slik at forarbeidene veier mindre med tiden. Lovteksten, rettspraksis og forarbeidene blir slik sett de viktigste rettskildene. Det har med årene kommet en del høyesterettsavgjørelser hvor strl. § 60a er blitt behandlet.² Disse er analysert i forbindelse med masteroppgaven. I tillegg er underrettspraksis gjennomgått, der det foreligger flere rettskraftige dommer. Strl. § 60a har de siste årene blitt benyttet på nye typer straffbare forhold, og her spiller underrettspraksis stor rolle. Alle avgjørelsene det vises til i masteroppgaven er rettskraftige for hva gjelder strl. § 60a. I de tilfellene avgjørelsene ikke er rettskraftige, er dette bemerket særskilt.

² Alle avsagt i avdeling med 5 dommere

De *internasjonale rettskildene* har relevans for oppgaven. Det var i utgangspunktet FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet fra 2000 som satte krav til Norge om å kriminalisere organisert kriminalitet. Konvensjonen er relevant for forståelsen bak vilkårene i strl. § 60a andre ledd om ”organisert kriminell gruppe”.

Reelle hensyn kommer i betraktning ved straffutmålingen der strl. § 60a kommer til anvendelse. Et viktig formål med straff er at den skal være rimelig i forhold til omstendighetene rundt den forbrytelsen som er begått. Organisert kriminalitet er et samfunnsmessig onde som det er viktig å slå hardt ned på, men reelle hensyn tilsier at det ikke alltid er like forholdsmessig å straffe alle deltakere like hardt.

2 ORGANISERT KRIMINALITET

2.1 Definisjon av ”organisert kriminalitet”

Helt siden 1970-tallet er begrepet ”organisert kriminalitet” anvendt i Norge³, men hva er egentlig organisert kriminalitet?

Metodeutvalget i NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet beskriver på side 23-24 typiske kjennetegn for organisert kriminalitet:

”Organisert kriminalitet forbindes ofte med velorganiserte mafialignende organisasjoner i utlandet. Målet er profitt, og bruk av vold er ofte et middel. Hard og brutal atferd skaper frykt i så vel innad som utad. I noen land er det heller ikke uvanlig at bakmenn i kriminelle grupperinger innehar betydningsfulle posisjoner i det politiske liv eller i offentlig tjeneste. Utbredt korrupsjon i mange land, blant annet innenfor politiet, gjør det ofte vanskelig å bekjempe denne type kriminalitet. Fortjenesten fra straffbare handlinger blir i mange tilfeller investert i lovlig forretningsmessig virksomhet og derved hvitvasket. Det er også eksempler på at terroristorganisasjoner

³ Første gang i Aftenposten var 15. januar 1972

involverer seg i grove kriminelle handlinger for å finansiere sin terrorvirksomhet. I de senere år har dette særlig skjedd innenfor narkotikakriminaliteten. Det er f.eks påvist sammenhenger mellom ulovlig våpenhandel og narkotikakriminalitet.

...

Selv om det ikke finnes noen entydig definisjon av begrepet organisert kriminalitet, finnes det en del særtrekk som kjennetegner slik kriminalitet som vi kjenner den fra utlandet:

- *kriminaliteten forøves av flere i forening*
- *det foreligger en hierarkisk organisering med klare kommandolinjer*
- *organisasjonen er oppbygd slik at forbindelsen mellom ledelsen og de ytre ledd hvor kriminaliteten begås, skjules*
- *en del av organisasjonen driver lovlig virksomhet hvor det kriminelle utbyttet kan investeres og hvitvaskes*
- *organisasjonen kjennetegnes ved hard disiplin, hvor organisasjonen og dens virksomhet beskyttes med voldsutøvelse og trusler innad og utad*
- *det er tale om alvorlig kriminalitet som gir et betydelig økonomisk utbytte, som f.eks narkotika, omfattende vinningskriminalitet, sprit, spill, våpenhandel og menneskesmugling*
- *utførelsen av kriminaliteten er teknisk avansert, ressurskrevende og ofte internasjonal*

Noen av disse kjennetegnene finner vi også igjen i det norske kriminalitetsbildet. I kriminelle grupperinger i Norge finner man organisasjoner med en fast struktur og med en hard indre justis, hvor organisasjonen beskyttes med voldsutøvelse og trusler både innad og utad, samt at kriminaliteten forøves av flere i forening. Videre er det tale om alvorlig kriminalitet som gir betydelig økonomisk utbytte, som f.eks innførsel og omsetning av narkotika, flere former for vinningskriminalitet og ulovlig innførsel og omsetning av sprit.”⁴

⁴ Gjengitt Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 13

EU har gjennom Europol utarbeidet en definisjon med elleve punkter. Minst seks av punktene må være oppfylt.⁵

- 1. Samarbeid mellom flere enn to personer**
2. Hver med egne tiltenkte oppgaver
- 3. Over lang eller ubegrenset tidsperiode**
4. Gjennom bruk av en form for intern disiplin og kontroll
- 5. Mistanke om gjennomførte alvorlige kriminelle handlinger**
6. Virksomhet på et internasjonalt nivå
7. Bruk av vold eller annen form for trussel
8. Bruk av kommersielle eller forretningsmessige strukturer
9. Deltakelse i hvitevasking
10. Utøve innflytelse på politikk, media, offentlig forvaltning, rettsmyndigheter eller økonomi
- 11. Styrte av målsetting om vinning og/eller makt**

Politiet og Kripos anvender EU-definisjonen og strl. § 60a andre ledd for å beskrive organisert kriminalitet.⁶ Oppfatningen er forankret i Politidirektoratets rapporter ”Prosjekt organisert kriminalitet” (2005) og ”Organisert kriminalitet i Norge – Trusselbildet, utfordringer og anbefalte tiltak” (2009).

Kriminalitetsbildet i de forskjellige verdensdelene gir forskjellige utfordringer ved utforming av en felles generell definisjon. Organisert kriminalitet kan være internasjonal ved at det finnes hovedmenn i stater med svake styresmakter, mens virksomheten utøves i andre land. En felles definisjon byr også på problemer hva gjelder organiseringen av virksomheten. Visse steder bærer organisasjonen preg av sterkt hierarki (for eksempel italiensk mafia og gjengkulturer), andre steder er den mer flytende (for eksempel i Nigeria og Chile). Klaus von Lampe, professor ved John Jay College of Criminal Justice i New York, er spesialist på organisert kriminalitet. Han har

⁵ Punktene med fet skrift må være blant de seks

⁶ www.politi.no/kripos/organisert_kriminalitet/Tema_52.xhtml

samlet foreliggende definisjoner av begrepet⁷, som utgjør over 150 i antall. Definisjonene forandrer seg med verdensdel og land den kommer fra. Dette tilsier at det ikke er behov for en felles definisjon. Organisert kriminalitet har mange trekk. Noen går igjen, andre ikke. Organisert kriminalitet forekommer overalt, i alle mulige former. Den forandrer seg med tiden, blir mer moderne, deltakerne blir mer kreative og stadig vanskeligere å oppdage.

2.2 Omfanget av organisert kriminalitet i Norge

Politidirektoratet anslo omfanget av organisert kriminalitet i Norge i 2005.⁸ 2763 personer ble funnet involvert, hvorav 103 hadde sentrale posisjoner. Tallene er antakeligvis høyere i dag.

Angående hvilke områder organisert kriminalitet omfatter, bygger forarbeidene på statusrapporten "Organisert kriminalitet – utvikling og utfordring" fra Politidirektoratet (2002).⁹ Resultatet viste alle områder som innebærer store muligheter for økonomisk utbytte, mens forarbeidene omtaler narkotikakriminaliteten som hovedområdet. Tollvesenet foretok 2500 narkotikabeslag i 2010.¹⁰ En sterk økning fra 2009, da særlig blant kokain (+25 %), marihuana (+60 %), khat (+40 %), GBL (+300 %) og narkotiske tabletter (+60 %). Beslagene utgjør ca 1,5 millioner brukerdoser, med estimert gateverdi på ca 300 millioner kroner. 58 millioner kroner ble beslaglagt etter forsøk på valutasmugling, en 50 % økning fra 2009. Tallene viser at narkotikakriminalitet var, er og blir et stort problem for det norske samfunn. Narkotika innføres i enorme mengder, og mye av pengene forsvinner ut igjen. Antakeligvis er tallene fra tollvesenet ikke representative for den faktiske smuglingen, da mange ikke blir oppdaget.

Kripos kom i august 2010 ut med en rapport med statistikk over økende vinningskriminalitet begått av utenlandske statsborgere, spesielt fra Polen, Litauen,

⁷ Klaus von Lampe, Definitions of Organized Crime, www.organized-crime.de/organizedcrimedefinitions.htm

⁸ Prosjekt organisert kriminalitet 2005 (POD) s. 9

⁹ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 14

¹⁰ www.toll.no/templates_TAD/PressReleaseitem.aspx?id=219014&epslanguage=no

Romania og Vest-Balkan. Økningen er spesielt merkbar etter EU-utvidelsen.¹¹ Det faktum at vinningskriminalitet statistisk sett dominerer kriminalitetsbildet, viser at Norge står overfor en økt trussel mot enkeltpersoner som blir utsatt for denne type kriminalitet.¹² Flere deltakere i de utenlandske gruppene er straffedømt i eget hjemland, ofte for alvorligere forbrytelser. Det er økende utvikling i samarbeidet mellom utenlandske og norske grupper, som går på tvers av mange nasjonaliteter.¹³

I 2010 utga Politidirektoratet en rapport som inneholdt en gjennomgang av rettspraksis på hvilke områder strl. § 60a er anvendt på. Resultatet viste grove ran, bedrageri, menneskehandel, narkotika, smugling og vinningskriminalitet.¹⁴

Statistikk over domfelte etter strl. § 60a pr 1. desember 2008, viser 88 personer og blant disse 23 forskjellige nasjonaliteter.¹⁵

3 BAKGRUNN, FORMÅL OG HENSYN BAK STRAFFELOVEN § 60a

3.1 Rettstilstanden før strl. § 60a

Norge hadde lavere straffenivå enn flere andre land for organisert kriminalitet og det var vanskelig for politiet å benytte seg av utradisjonelle etterforskningsmetoder.¹⁶

Tidligere straffeloven § 330 rettet seg generelt mot å stifte eller delta i foreninger med formål om å begå straffbare handlinger. Strafferammen var bøter eller fengsel inntil 3 måneder, men inntil 6 måneder hvis foreningens formål var å ”forøve eller oppmuntre til Forbrytelser”. Bestemmelsen hadde flere alternativer, og et alternativ rammet den

¹¹ Situasjonsbeskrivelse – mobile vinningskriminelle i Norge (Kripos 2010) s. 3

¹² *ibid* s. 6

¹³ *ibid* s. 14

¹⁴ Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge i 2010-2012 (POD 2010) s. 7

¹⁵ Organisert kriminalitet i Norge – Trusselbildet, utfordringer og anbefalte tiltak (POD 2009) s. 6

¹⁶ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 7-8

som stiftet eller deltok i forening ”*hvis Medlemmer forpligter sig til ubetinget Lydighet mot noen*”. Bestemmelsen fanget delvis opp det samme som strl. § 60a, likevel virker det ikke som den anvendtes mens den eksisterte.

Organisert kriminalitet kunne også dømmes i henhold til straffskjerpelses- og medvirkningsbestemmelser i straffeloven og etter forsøksbestemmelser i forskjellige straffebud.

I rettspraksis er organisert kriminalitet ilagt straffskjerpene betydning gjennom allmennpreventive hensyn. Rt. 1992 s. 1718 gjaldt ”*en rekke vinningsforbrytelser med preg av organisert kriminalitet*” uten nærmere beskrivelse. I Rt. 1993 s. 394 krevde domfelte overfor et diskotek at eierne skulle betale 20 % av inntektene til ”mafiaen”. Domfelte truet med å ha minst 50 personer bak ham som styrket trusselen: ”*Slik forbrytersk virksomhet som domfelte har gjort seg skyldig i, har hittil vært lite kjent i vårt land og vil være vanskelig å bekjempe. Sterke almenpreventive hensyn tilsier at ubetinget fengselsstraff må være det klare utgangspunkt*”. I Rt. 1998 s. 1673 hadde domfelte deltatt i tyveri av biler og videresalg til utlandet: ”*Jeg betrakter denne virksomhet som et meget alvorlig forhold. Det er tale om organisert og profesjonelt utført kriminalitet med sikte på å tjene store penger*”. Høyesterett så på det som ”*nødvendig å bekjempe denne form for organisert kriminalitet med en streng straffutmålingspraksis*”. Sistnevnte dom blir anvendt til sammenligning i Rt. 2003 s. 484, der domfeltes aktivitet ble sett på som ”*et nødvendig ledd i den organiserte kriminaliteten*”, selv om han ikke var sentral person. I Rt. 2002 s. 1052 var det skjerpene at domfelte hadde utført forbrytelser med et ”*klart mafialignende preg*”. Domfelte ledet en beryktet gjeng der domfeltes egen brutalitet og selve gjengen ble ansett som samvirkende årsaker til at han lyktes i flere utpressinger. Rt. 2003 s. 736 gjaldt omfattende planmessig og organisert spritsmugling: ”*Virksomheten oppfyller viktige kriterier for organisert kriminalitet: den dreier seg om meget store verdier, den har forgreninger til utlandet, og den består av et leverandørledd og et mottakerapparat. Den er nøye planlagt og har foregått over et lengre tidsrom*”. I Rt. 2002 s. 4, Rt. 2002 s. 8 og Rt. 2003 s. 179 gjaldt sakene menneskesmugling etter utlendingsloven § 47 tredje ledd. Bestemmelsen hadde gjennom en lovendring i 1997 rettet seg mot

organisert menneskesmugling. Høyesterett kom frem til i sistnevnte sak at *"A har selv vært hovedmann i den virksomhet han har drevet, som bakmann og organisator"*.

En av de store sakene før strl. § 60a, er Rt. 2002 s. 160. Saken gjaldt innførsel av ca 100 kilo amfetamin og en av to tiltalte ble dømt etter strl. § 162 tredje ledd andre alternativ, som rammer de virkelig store bakmennene bak narkotikaomsetningen. Domfelte hadde sentral rolle ved innførselen og deltok aktivt i planleggingen. Begge deltok i *"internasjonal organisert narkotikakriminalitet"* og hadde direkte kontakt med hovedorganisasjonen i utlandet. Angående domfelte som ble dømt etter strl. § 162 tredje ledd andre alternativ uttalte Høyesterett: *"Jeg legger da avgjørende vekt på at han har deltatt i internasjonal organisert kriminalitet med en sentral rolle ved innførselen til Norge, og på mengden av det innførte, meget farlige stoffet amfetamin"*. Straffen ble 16 års fengsel, mens den andre domfelte med mindre rolle fikk 12 års fengsel. En av de strengeste straffene for narkotikakriminalitet før strl. § 60a kom i Rt. 1995 s. 471. Strl. § 162 tredje ledd andre alternativ kom til anvendelse og hovedmannen fikk 18 års fengsel. Som skjerpende momenter ble det nevnt at han var *"hjernen bak hele foretaket"*, og at han *"kynisk utnyttet de muligheter som forelå for ham"*. Domfelte var kjent med rutinene på flyplassen hvor forholdene fant sted, etter tidligere arbeidsforhold som stuer. Høyesterett bygget på lagmannsrettens vurdering: *"Ved en samlet vurdering av As forhold finner lagmannsretten ikke tvilsomt at han må karakteriseres som en stor bakmann og organisator ved narkotikasmugling. Således representerer han nettopp dem som det etter forarbeidene er tatt sikte på å ramme med bestemmelsen i straffeloven § 162 tredje ledd 2. punktum. Den høye grad av profesjonalitet som A har utvist, må tillegges betydelig vekt ved denne vurdering"*.

I de overnevnte sakene er en eller flere domfelt for å utøve organisert kriminalitet. Hvor stor straffskjerpende virkning dette har gitt, er vanskelig å konstatere. Momentene som er vektlagt i skjerpende retning er om forbrytelsene er styrket av en bakenforliggende gruppe, om det finnes internasjonale forgreninger, stort utbyttepotensial, brutalitet, nøye planlegging, tidsmomentet og domfeltes rolle. Dette er momenter vi gjenkjenner ved anvendelsen av strl. § 60a.

3.2 Innføringen av bestemmelsen i 2003

Ett av hovedformålene ved innføringen av strl. § 60a var å bidra til mer effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet. Samtidig måtte Norge oppfylle sine internasjonale forpliktelser etter FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.¹⁷

Målet var også å vanskeliggjøre organiserte kriminelle grupper å etablere seg eller få fotfeste i Norge. Et annet hovedformål, kanskje det viktigste, var å straffe bakkemennene og andre sentrale aktører i organisert kriminalitet strengt.¹⁸

3.2.1 Kriminalitetsutviklingen i Norge

Bakgrunnen for forslaget om strl. § 60a er den økte straffverdigheten som kjennetegner handlinger begått som ledd i organisert kriminalitet.¹⁹ Fremveksten av organisert kriminalitet stilte nye krav til samfunnet og lovverket.

De kriminelle gruppene er lukkede og gir sjelden utenforstående innsyn. Nye etniske grupperinger medfører utfordringer. Gruppene har ofte hard indre justis og frykt for represalier vanskeliggjør etterforskningen. Det er vanlig å ikke bidra eller forklare seg til politiet. I senere tid har flere brutt denne kodeksen og gitt politiet innblikk i gruppens virksomhet. Om man har kommet nærmere de virkelig store bakkemennene, er uvisst. Ofte har man ikke kjenneskap til de øverst i organisasjonen.

Forskjellige grupper viste tendenser til samarbeid seg imellom.²⁰ Gruppene blir da mer tilpasningsdyktige og tilføres ytterligere kompetanse. Politiet hevder MC-klubbene på flere områder samarbeider med andre grupper om narkotika- og torpedovirksomhet.

¹⁷ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 5

¹⁸ *ibid* s. 93

¹⁹ *ibid* s. 5

²⁰ *ibid* s. 13-14

3.2.2 Internasjonalt samarbeid

Utviklingen i den organiserte kriminaliteten medførte internasjonale tiltak. FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet ble vedtatt av FNs Generalforsamling 15. november 2000 og undertegnet av Norge 13. desember 2000. Konvensjonen kalles Palermo-konvensjonen og inneholder bestemmelser innenfor strafferett, straffeprosess og samarbeid mellom medlemsstatene ved grenseoverskridende kriminalitet. Formålet med konvensjonen er å bidra til samarbeid for effektivt forhindre og bekjempe internasjonal organisert kriminalitet, jf. artikkel 1. Medlemsstatene plikter å innføre en straffebestemmelse mot organisert kriminalitet, jf. artikkel 5 nr.1. Bestemmelsen må enten inneholde et forbud mot å *inngå forbund* om å begå en alvorlig forbrytelse, eller å aktivt *delta* i en organisert kriminell gruppe. Å medvirke til en alvorlig forbrytelse eller *bistå* en organisert kriminell gruppe skal uansett kriminaliseres, jf. artikkel 5.

Det andre internasjonale tiltaket kom gjennom EU. 21. desember 1998 vedtok Det Europeiske Råd en fellesaksjon mot organisert kriminalitet. Økt samarbeid mellom medlemsstatene ble særlig fremhevet. Fellesaksjonen forplikter medlemsstatene å kriminalisere deltakelse i organisert kriminalitet. Den inneholder en definisjon av organisert kriminalitet, regler om juridiske personers straffansvar og jurisdiksjon.

Selv om Norge ikke var forpliktet av fellesaksjonen, ble det globale aspektet ved organisert kriminalitet vektlagt i vurderingen av behovet for en ny bestemmelse.²¹ Norge måtte ikke bli et fristed.

Kravene til medlemsstatene i Palermo-konvensjonen og EUs fellesaksjon er sammenfallende. Fellesnevneren er valgfriheten om man vil kriminalisere den *aktive deltakelsen*, eller innføre et forbud mot å *inngå forbund* om å begå alvorlige forbrytelser. Det å *bistå* en organisert kriminell gruppe, skal kriminaliseres selv om man ikke deltar i utførelsen av forbrytelsene.

²¹ *ibid* s. 18

Begge de internasjonale rettskildene får betydning ved forståelsen av strl. § 60a.

3.2.3 Bestemmelsens utforming

Utgangspunktet for strl. § 60a virker å være Palermo-konvensjonens artikkel 5.²² Det var klart behov for lovendringer, uansett hvilket alternativ man kom frem til. Man kunne ikke uten videre nøye seg med å gjennomføre konvensjonens forpliktelser. Sentralt var samfunnets behov for beskyttelse, innenfor rammer som hensynet til den enkeltes rettssikkerhet og personvern. Lovskravet i Grunnloven § 96 og den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 7 stod sentralt ved utformingen av bestemmelsen.²³ Det var derfor viktig at det objektive gjerningsinnholdet ble beskrevet så presist som mulig.

De lovtekniske utfordringene var spesielt tilknyttet beskrivelsen av hvilke grupper bestemmelsen skulle omfatte. Departementet sendte to alternativer til høring. Det ene var forbundsalternativet, som gjaldt forbud mot å inngå forbund. Det andre gjaldt den aktive deltakelsen. Etter høringen konkluderte Departementet med at forbundsalternativet var det beste alternativet. Det var fordeler og ulemper ved begge alternativene. De momenter som talte for forbundsalternativet var at denne var klarere, og påtalemyndigheten og domstolene hadde en viss erfaring med lignende bestemmelser som allerede fantes i straffeloven.²⁴ Dette forslaget ble innført i Straffeloven som ny strl. § 162c.

I tillegg til forbundsbestemmelsen foreslår Departementet å innføre en generell straffskjerpingsregel: ”*Ved ellers like omstendigheter vil det normalt være mer straffverdig at lovbruddet er begått som ledd i organisert kriminalitet enn om dette ikke er tilfelle.*”

...

²² *ibid* s. 24

²³ *ibid* s. 22-24

²⁴ *ibid* s. 25-26

*Den økte straffverdigheten som gjennomgående er til stede i slike saker, bør etter departementets syn komme til uttrykk ved at strafferammen heves for lovbrudd som er begått som ledd i organisert kriminalitet”.*²⁵ Alternativet var å endre lovteksten i de aktuelle straffebud, ved å tilføye et ledd som hevet straffen dersom forbrytelsen var begått som ledd i organisert kriminalitet. Etter høringen ble konklusjonen en generell straffskjerpingsregel, selv om forslaget møtte flere innvendinger. Selv om strafferammene er vide, var ønsket å påvirke straffutmålingspraksis ved lovendring: *”En generell straffskjerpingsregel vil derimot sikre at straffen kan skjerpes der det er behov for det”.*²⁶

Da det opprinnelige forslaget ikke var tilstrekkelig presist, ble det foretatt flere endringer. Øvre grense for utvidelse av strafferammen ble satt til 5 år.²⁷ Den maksimale strafferamme ble satt til 20 års fengsel, med en henvisning til strl. § 60a i strl. § 17 første ledd bokstav a. Av hensyn til lagmannsrettens saksbehandling ble det foretatt endringer i straffeprosessloven § 352, slik at forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av anvendelsen av strl. § 60a ikke kommer i betraktning ved spørsmålet om retten skal settes med lagrette.

Vedrørende begrepet ”organisert kriminalitet” uttales det at dette var for vidtrekkende: *”Straffskjerpingsregelen foreslås i stedet avgrenset til straffbare handlinger som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I tråd med dette foreslås bestemmelsen supplert med den samme definisjonen av en organisert kriminell gruppe som i utkastet til § 162 c, jf pkt. 4.5.2.3.”*²⁸

²⁵ *ibid* s. 38

²⁶ *ibid* s. 50

²⁷ *ibid* s. 51

²⁸ *ibid* s. 52

Forslaget ble som følgende:

”Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel.

Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 4 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.

Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt”.²⁹

I Innst.O.nr 118 (2002-2003) s. 6 ble strafferammen i andre ledd senket fra 4 til 3 år, for å få med gruppene som representerte vinningsforbrytelsene. Strafferammen på 4 år kom i utgangspunktet fra Palermo-konvensjonen artikkel 2 bokstav b.

Bestemmelsen ble vedtatt som ny § 60a i straffeloven og trådte i kraft ved lov 4. juli 2003 nr 78.

Strl. § 60a oppfyller Norges internasjonale forpliktelser, men går et skritt videre. I stedet for å kriminalisere ett av alternativene, vedtok Norge begge to. Det å bistå en organisert kriminell gruppe faller inn under bestemmelsen. Departementet ønsker en klar bestemmelse, men samtidig at ikke alt i strl. § 60a er forhåndsdefinert. Rammene for bestemmelsen formes gjennom rettspraksis.³⁰

3.3 Straffeloven 2005

20. mai 2005 ble ny straffelov vedtatt³¹, men er i sin helhet ikke trådt i kraft.

²⁹ ibid s. 102

³⁰ Se kapittel 4

³¹ 20. mai 2005 nr 28. Lov om straff (straffeloven)

3.3.1 Videreføring av straffeloven § 60a

Strl. § 60a videreføres og er inntatt som § 79 bokstav c i straffeloven 2005 med to mindre endringer.³² Straffskjerpingsregelen kan ikke lenger kombineres med andre straffskjerpingsregler. Begrunnelsen er ønsket om å forhindre at strafferammen fordobles flere ganger.³³

Øvre grense for heving av strafferammen utvides fra 5 til 6 år. Reglene om maksimumsstraff i strl. § 17 blir ikke videreført, men nye strl. 2005 § 79 inneholder en maksimumsgrense på 21 års fengsel ved anvendelse av generelle sidestrafferammer.

Departementet uttaler avslutningsvis: *”For øvrig svarer bestemmelsen helt til straffeloven 1902 § 60 a, og det vises til Ot. prp nr 62 (2002-2003) side 36 flg”*.³⁴

I tillegg til strl. 2005 § 79 bokstav c er det inntatt en ny bestemmelse § 77 bokstav e: *”Ved straffutmålingen skal det i skjerpene retning især tas i betraktning at lovbruddet: e) er ledd i en planlagt eller organisert virksomhet”*.

Bestemmelsen stiller ikke samme krav til organiseringens art og omfang, eller til alvorligheten av de lovbrudd som begås av en gruppe: *”Det stilles ikke strenge krav for å anse lovbruddet som ledd i en planlagt eller organisert virksomhet. En viss bevisst samkjørt adferd må være tilstrekkelig. At to personer samordner sin opptreden under butiktyverier slik at én distraherer betjeningen og en annen borttar gjenstander, må i utgangspunktet bidra til å skjerpe straffen i forhold til butiktyverier av mer leilighetspreget karakter”*.³⁵ Tyverier uten stor grad av profesjonalitet, men der flere samarbeider, kan være straffskjerpene etter denne bestemmelsen. De milde krav til planleggingen eller organiseringen, medfører at strl. 2005 § 77 bokstav e vil få et stort nedslagsfelt. Flere tvilsspørsmål vil oppstå i praksis, da de fleste tyverier og andre forbrytelser utføres med en viss form for samarbeid og planlegging. Departementet uttaler i forhold til begrepsbruken: *”Organisering henspeiler i større grad på*

³² Ot.prp.nr 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven) s. 468-470

³³ ibid s. 469

³⁴ ibid s. 470

³⁵ Ot.prp.nr 8 (2007-2008) s. 270

*tilrettelegging av forutsetninger for gjennomføring av et mer krevende og omfattende lovbrudd, mens man vanligvis snakker om at også relativt ordinære lovbrudd er ledd i en planlagt virksomhet, som for eksempel at ungdomsgjengen har planlagt overfall av en person. For å få med hele spekteret av tilpasset og samordnet straffbar adferd, mener departementet at ordet "planlagt" bør inngå i oppregningen".*³⁶ En interessant problemstilling blir forholdet mellom strl. 2005 § 77 bokstav e og strl. 2005 § 322 om grovt tyveri. Etter bokstav c i sistnevnte bestemmelse skal det ved vurderingen av om tyveriet er grovt legges vekt på om "*det har et profesjonelt preg*". Forarbeidene omtaler ikke hva som skal til for at tyveriet har et profesjonelt preg. Det blir interessant å se hvor grensene vil gå. Bestemmelsen vil mulig fungere oppsamlende for forhold som under tvil ikke kommer inn under strl. 2005 § 79 bokstav c, slik at momentene likevel får anvendelse ved straffutmålingen. Bestemmelsen kodifiserer gjeldende rett, da momentene i dag tas i betraktning ved straffutmålingen selv om strl. § 60a ikke kan anvendes.³⁷

4 VILKÅRENE I STRAFFELOVEN § 60a

Strl. § 60a inneholder tre hovedvilkår. Det må være foretatt en *straffbar handling* utøvet som *ledd i virksomheten* til en *organisert kriminell gruppe*. Vilrårene for om det foreligger en organisert kriminell gruppe er inntatt i andre ledd. Ved tolkingen er det ikke tilstrekkelig bare å se på den alminnelige språklige forståelsen av ordlyden. Forarbeidene, de internasjonale kildene og rettspraksis har stor relevans og vekt.

4.1 "Straffbar handling"

Det første vilkåret gjelder begrepet "straffbar handling".

³⁶ l.c.

³⁷ Se kapittel 5

Strl. § 60a er en generell straffskjerpingsregel og gjelder både for straffebud i straffeloven og i spesiallovgivningen.³⁸ Utgangspunktet er at begrepet er ment å sammenfalle alle straffebud, uavhengig av strafferamme og alvorlighetsgrad. Begrepet brukes ofte som fellesbetegnelse for forbrytelser og forseelser i både den alminnelige og den spesielle del.³⁹ Bestemmelsen kan derfor anvendes på forseelser og andre mindre alvorlige forbrytelser. Selve kravet om at bestemmelsen gjelder alvorlig kriminalitet, gjelder ved tolkingen av definisjonen av ”organisert kriminell gruppe” i andre ledd.⁴⁰

Sondringen mellom forbrytelser og forseelser i straffeloven bygger ikke på noen forskjell i selve karakteren av det straffbare forholdet, men utelukkende på det praktiske behov for å skille mindre alvorlige forhold under en mildere betegnelse og til en annen behandling.⁴¹ Dette presiseres blant annet i strl. § 2, og viser at begrepet rammer alle straffbare handlinger i straffelovgivningen og spesiallovgivningen. De organiserte kriminelle gruppene er ikke begrenset hva gjelder type forbrytelser. Det kan foreligge mindre alvorlige forbrytelser som uttøves før gruppene foretar ran eller andre alvorligere forbrytelser. Om strl. § 60a bare skulle være anvendelig i forhold til ranet, ville gitt en uheldig løsning.

Denne oppfatningen synes å ha støtte i forarbeidene: ”*Den foreslåtte straffskjerpingen bør ikke som ny § 162 c bare komme til anvendelse når straffebudet har en strafferamme på 4 år eller mer. Etter departementets oppfatning er det for eksempel rimelig at strafferammen for organisert naskeri er dobbelt så høy som ved vanlig naskeri, selv om lovbruddet i seg selv ikke er så alvorlig at en eventuell deltakelse i en slik gruppe bør være straffbar*”.⁴²

Domstolen får oppgaven å presisere hvilke straffbare handlinger strl. § 60a kan anvendes på.⁴³ Det finnes få begrensninger slik bestemmelsen er formulert.

³⁸ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 93

³⁹ Andenæs (2005) s. 6 og 138

⁴⁰ Se kapittel 4.3

⁴¹ Andenæs (2005) s. 8

⁴² Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 39 (strafferammen på 4 år ble senere nedjustert til 3 år)

⁴³ Innst.O.nr. 118 (2002-2003) s. 5

Et spørsmål er om strafferammene blant de alvorlige forbrytelsene i straffeloven allerede er tilstrekkelig høye og vide. Det hører til sjeldenhetene at en strafferamme nyttes fullt ut. Anvendelse av strl. § 60a på disse forholdene medfører enda høyere strafferamme og domstolene kan bevege seg oppover ved straffutmålingen. Selv om det er mulig å idømme høyere straff enn hva den øvre strafferammen på det opprinnelige forholdet bestemmer, vil denne strafferammen i utgangspunktet ofte være tilstrekkelig. Ved mindre alvorlige forhold, kan behovet for å heve strafferammen ytterligere være mer til stede.⁴⁴

Ved anvendelse av strl. § 60a på både mindre alvorlige og mer alvorlige straffbare forhold, får bestemmelsen størst effektivitet av funksjonen som generell straffskjerpingsregel. Strafferammene heves generelt ved straffbare handlinger utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Dette dekker et annet viktig formål med bestemmelsen, at straffverdigheten økes ved å delta i eller bistå en organisert kriminell gruppe.

4.2 Utøvet som "ledd i virksomheten" til en organisert kriminell gruppe

Det andre vilkåret retter seg mot at den straffbare handlingen må utøves som "ledd i virksomheten" til en organisert kriminell gruppe.

Handlingen må ha en direkte tilknytning til gruppens virksomhet.⁴⁵ Denne oppfatningen er fulgt i Rt. 2006 s. 111. Tilknytningen til organisasjonens virksomhet er et absolutt krav for at strl. § 60a skal kunne anvendes. Ved handlinger som ikke utøves direkte gjennom denne virksomheten, er det tilstrekkelig å anvende de straffebud som er overtrådt i de konkrete tilfellene. Flere handlinger kan ligge i grenseland. Tyveri av en bil, som senere skal anvendes i et ran, er ett eksempel. Biltyveriet vil her kunne falle inn under strl. § 60a, da forbrytelsen er utøvet som ledd i gruppens virksomhet som har et formål å begå et eller flere ran. Motsatt kommer ikke bestemmelsen til anvendelse på det forhold, hvis gjerningspersonen ikke innehar gyldig førerkort idet han blir stanset av

⁴⁴ Innst.O.nr. 118 (2002-2003) s. 6

⁴⁵ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 94

politiet i den stjalne bilen. Det går et skille mellom private forhold og virksomhetens forhold. Utfører man et oppdrag på vegne av gruppen, faller forholdet inn under strl. § 60a.

Vanskelighetene med å plassere de straffbare handlingene inn som del av gruppens virksomhet er nevnt i forarbeidene og *”De nærmere grensene for dette må imidlertid overlates til rettspraksis”*.⁴⁶

Det oppstilles ikke noe vilkår at gjerningspersonen må delta aktivt i selve gruppen.⁴⁷ Det avgjørende er om de straffbare handlingene uttøves i regi av denne gruppen: *”Også personer som har sporadisk kontakt med gruppen, vil rammes av bestemmelsen når de begår straffbare handlinger i regi av dette nettverket”*.⁴⁸ I Rt. 2010 s. 1283 behandlet Høyesterett en sak som omfattet innførsel av 112 kilo amfetamin. Høyesterett uttaler i avsnitt 11 at *”Ingen av de tiltalte er funnet å inngå i gruppen, men de seks er alle dømt for overtredelse av straffeloven § 60a, fordi de var klar over at innførselen av amfetamin til Norge var et ledd i gruppens virksomhet”*. Videre sier mindretallet, som støtte til flertallet, i avsnitt 35: *”Hovedformålet med straffeloven § 60a er å ramme de personer som selv har vært aktive og sentrale i den organiserte kriminelle gruppen. Men bestemmelsen retter seg også mot den som forsettelig yter en slik gruppe bistand, uten selv å være del av den”*. Rt. 2009 s. 397 omhandlet den første saken i Høyesterett om skimming⁴⁹. Av totalt seksten domfelte ble flere dømt etter strl. § 60a. C hadde en viktig rolle og ble dømt etter strl. § 60a selv om han ikke var medlem av gruppen. B hadde en usikker og tilfeldig rolle, begrenset til å være kurer, likevel ble også han dømt etter strl. § 60a. Det foreligger intet unntak for deltakere med perifer tilknytning: *”Alle personer som har deltatt i en forbrytelse som har skjedd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, vil i prinsippet omfattes av bestemmelsen”*.⁵⁰ Deltakernes rolle får betydning ved straffutmålingen.⁵¹

⁴⁶ l.c.

⁴⁷ ibid s. 40

⁴⁸ ibid s. 94

⁴⁹ Ulovlig kopiering av betalingskort

⁵⁰ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 52

⁵¹ Se kapittel 5.1.1

Enkeltoperasjoner som ikke er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, faller utenfor bestemmelsen.⁵² I Innst.O.nr. 118 (2002-2004) s. 6 presiseres det: *”For dette flertallet er det viktig å fremheve at ny straffeloven § 60 a ikke er ment å generelt ramme handlinger som er utført av flere i fellesskap, men særlig samfunnsskadelige og organiserte kriminelle grupper”*. Det er virksomheten til de organiserte kriminelle gruppene som utgjør den økte straffverdigheten.

4.3 ”Organisert kriminell gruppe”

Det tredje vilkåret er at det må foreligge en ”organisert kriminell gruppe”.

Departementet innsnevret anvendelsesområdet til strl. § 60a med dette vilkåret, da forslaget om å straffe handlinger utøvet som ledd i ”organisert kriminalitet” ble for vidt og uklart.⁵³

Det var en lovteknisk utfordring å presist angi hvilke grupper bestemmelsen skulle omfatte.⁵⁴ Den måtte verken være for vid eller for snever. Departementet inntok en definisjon i andre ledd som inneholder to vilkår. Gruppen må bestå av tre eller flere personer og ha som hovedformål å begå alvorlige forbrytelser.

Departementet uttaler: *”Skal man først kriminalisere deltakelse i organiserte kriminelle grupper, kan det etter departementets oppfatning ikke være tvilsomt at bestemmelsen iallfall må omfatte grupper med en fast organisatorisk struktur, som har bestått over lang tid og som utelukkende har kriminalitet for øye. Slike mafialignende organisasjoner utgjør en særlig fare for samfunnet, og det er av den grunn klart straffverdig å delta i dem”*.⁵⁵ Organisasjonens struktur, tidsmomentet og formålet om å bedrive kriminalitet er momenter som vektlegges sterkt i vurderingen om strl. § 60a kan anvendes.

⁵² Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 52 og 94

⁵³ ibid s. 93-94

⁵⁴ ibid s. 32

⁵⁵ ibid s. 29

Spørsmålet blir hvor den nedre grensen for å falle inn under ”organisert kriminell gruppe” skal settes.

Utgangspunktet for definisjonen i andre ledd, var Palermo-konvensjonen artikkel 2 bokstav a.⁵⁶ Konvensjonen definerer begrepet ”organized criminal group”: ”*structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes of offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit*”. Definisjonen setter ytterligere krav til struktur og varighet, jf. ”structured group” og ”existing for a period of time”. I tillegg til vilkårene fra ordlyden i definisjonen av ”organisert kriminell gruppe” i strl. § 60a andre ledd, stilles det krav til en viss struktur og varighet i gruppen.⁵⁷

Ved tolkingen av strl. § 60a i tråd med forarbeidene og internasjonale rettskilder, vises tre hovedvilkår i andre ledd om organisert kriminell gruppe. Det første vilkåret som behandles er kravet til ”viss struktur og varighet”, etterfulgt av vilkåret om ”tre eller flere personer” og til slutt gruppens ”hovedformål”.

4.3.1 Krav til ”viss struktur og varighet”

Forarbeidene stiller krav om at gruppen må ha en organisasjon med en ”viss struktur og varighet”⁵⁸, altså den må være tilstrekkelig organisert. I Palermo-konvensjonen artikkel 2 bokstav c er det inntatt en definisjon av begrepet ”structured group”. Tilfeldig sammensatte grupper som går sammen om ett enkelt oppdrag faller utenfor. Dette er en presisering av at gruppen må eksistere over en viss tid, som fremkommer av definisjonen av ”organized criminal group” i artikkel 2 bokstav a. Definisjonen av ”structured group” presiserer at gruppen ikke nødvendigvis må ha en formell rollefordeling, kontinuitet i medlemsmassen eller en spesiell organisatorisk struktur.

⁵⁶ l.c.

⁵⁷ ibid s. 32

⁵⁸ ibid s. 29

Det kreves en så nær tilknytning mellom deltakerne i gruppen at de naturlig utgjør en organisert gruppe.⁵⁹ Utenfor faller vanlig samvirke og medvirkning. Organiseringen av gruppen er avgjørende: ”Ved vurderingen av om det foreligger en ”organisert gruppe”, vil det være av betydning om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur, om gruppen har internasjonale forgreninger, om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler, om deltakerne møtes jevnlig mv.

...

*Det kreves ikke at gruppen har utarbeidet vedtekter eller programmer for sin virksomhet, slik lovlige organisasjoner ofte vil ha. Det kreves heller ikke at gruppen er organisert på en bestemt måte. Det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet har ikke først og fremst sammenheng med måten gruppen er organisert på, men på at medlemmene i gruppen overhodet er organisert”.*⁶⁰ Palermo-konvensjonen og forarbeidene gir retningslinjer om hvilke tilfeller som rammes av vilkåret, men listen med momenter er ikke uttømmende. Avgjørelsen beror på en helhetsvurdering, hvor det ikke eksiterer noe krav om at gruppen må være organisert på en spesiell måte.

Et søk i den norske ordboken viser at begrepet ”struktur” betyr ”måte som noe er satt sammen, bygd opp på (av ulike smådeler), oppbygning, sammensetning”.⁶¹ Struktur innebærer en viss organisert oppbygning eller sammensetning.

Problemstillingen er hva som skal til for å anse en gruppe som tilstrekkelig organisert etter vilkåret. I Rt. 2007 s. 744 ble lagmannsrettens dom for strl. § 60a opphevet. Høyesterett vurderte bestemmelsen i forhold til andre bestemmelser i straffeloven som tar for seg andre former for samarbeid og uttaler i avsnitt 16: ”Straffeloven § 60a stiller et krav om større grad av organisering enn slike bestemmelser gjør. Også det at vilkåret i § 60 a ble skjerpet i proposisjonen sammenlignet med høringsnotatet, hvor det avgjørende var foreslått å være om handlingen var utført som ledd i organisert kriminalitet – se proposisjonen side 93-94 – viser at kravene om struktur og varighet

⁵⁹ l.c.

⁶⁰ ibid s. 96

⁶¹

www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=struktur&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&rens et=j

ikke må settes for lavt". Det må foreligge høyere grad av organisering enn hva som er tilfellet ved vanlig medvirkning og annet samarbeid. Strl. § 60a skal ramme de straffbare handlingene som utøves i regi av de organiserte kriminelle gruppene. I avsnitt 25 fortsetter Høyesterett: "Videre er de forholdene som lagmannsrettens flertall legger til grunn, beskrevet i til dels ganske løse vendinger. I en sentral formulering heter det at flertallet "ser ... klare konturer av et nettverk". Det er ikke klart hva lagmannsretten mener med "nettverk" og derfor også uklart hvilke krav lagmannsretten har stilt til at det må foreligge en organisert kriminell gruppe. Uttrykket "nettverk" er upresist, og brukes ikke sjelden om forhold som klart ikke oppfyller de krav til struktur som må kreves for at det skal foreligge en organisert gruppe". Et nettverk faller klart utenfor bestemmelsen, da dette er løsere og mer upresist enn en organisert gruppe. Bruken av begrepet nettverk kan være noe vagt. Ved et søk i den norske ordboken beskrives begrepet som "nett, flettnett", for eksempel "et nettverk av lover og bestemmelser".⁶² Nettverk forstås som noe videre begrep enn gruppe, som er mer innsnevrende. Etter samme ordbok, betyr begrepet "organisert" det å "ordne, innrette hensiktsmessig" og "gjøre til medlem av en organisasjon". I LB-2007-87084 anvendte lagmannsretten Norsk Riksmålsordbok for å definere begrepet "organisert". Begrepet måtte forstås som å "Ordne(t), innrette(t) ... for å oppnå samvirke om et felles mål". Etter denne forståelse må det foreligge mer enn bare overfladisk samarbeid. En tyv kan ha et nettverk av personer han kan videreselge tyvegods til, uten at dette befinner seg innenfor de organiserte former. Vurderingen beror på en helhetsvurdering, der de nevnte momentene i forarbeidene og momenter som kommer frem gjennom rettspraksis har stor relevans og vekt. Da lagmannsretten⁶³ på nytt behandlet den delen av dommen som ble opphevet i Rt. 2007 s. 744, kom den frem til at strl. § 60a ikke kunne anvendes. Domfelte hadde utøvet tre store brekk mot spilleautomater over et tidsrom på syv måneder. Forbrytelsene var vel planlagt, det ble benyttet leiebil og falske navn. Det ble foretatt forundersøkelser av lokalene og anskaffelse av nødvendig utstyr for å gjennomføre forbrytelsene. Det forelå omfattende telefonisk kontakt mellom de domfelte og med andre personer. De var tidligere dømt hver for seg, men ikke sammen.

⁶²

www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=nettverk&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&rens=et=j

⁶³ LF-2007-87846

Det sistnevnte var en indikasjon på at gruppen ikke hadde utøvet forbrytelser sammen tidligere. Retten uttaler: ”*Selv om man kan ane konturene av en gruppe er det ikke bevist ut over enhver rimelig tvil at den eksisterer og i enda mindre grad hvordan denne gruppen eventuelt er organisert. Dessuten er det ikke bevist for lagmannsretten at den eventuelle gruppen har del i de straffbare handlinger som her pådømmes*”.

Lagmannsrettens begrunnelse er uklar. Faktum viser at de domfelte er del av et nettverk, der det rekrutteres med tanke på hva slags forbrytelser som planlegges. I dette tilfellet burde den høye graden av planlegging og organisering ført til at strl. § 60a kom til anvendelse. Det faktum at de domfelte tidligere ikke er dømt for å ha utført forbrytelser sammen, burde etter hva forarbeidene uttaler om tidsmomentet ha mindre vekt.⁶⁴

I Rt. 2007 s. 1056⁶⁵ ble tolv personer dømt for norgeshistoriens største ran. For elleve av de domfelte ble strl. § 60a funnet anvendelig. Fire ble ansett som deltakere i gruppen, mens de resterende syv ble domfelt for å bistå denne gruppen. Ranet bar preg av klar arbeidsfordeling, tung bevæpning og skuddløsning mot politiet der en polititjenestemann ble drept. Det var foretatt nøye og langvarig planlegging og forberedelser, ledet av en hovedmann. Deltakerne var rekruttert fra kriminelle miljøer på Østlandet og i Sverige, og var profesjonelle med tanke på erfaring på spesifikke oppgaver. Gruppen hadde tilknytning til et bestemt lokale gjennom en leid leilighet. NOKAS-saken illustrerer hvor viktige nettverkene er for gruppene. Det er her deltakere og kunnskap hentes fra, som er viktig ved utøvelsen av virksomheten.

En sak som fikk mye oppmerksomhet kort tid etter NOKAS var ranet av Munchmuseet.⁶⁶ To av de tre ransmedlemmer ble dømt etter strl. § 60a. Høyesterett viser til lagmannsrettens behandling i avsnitt 14: ”*Lagmannsretten la til grunn at C hadde vært ’med på planleggingen og organiseringen av ranet’. A var én av de to ransmennene som var inne i Munchmuseet og tok maleriene, mens B kjørte ransbilen. C representerte ifølge lagmannsretten ’mellomsjiktet innenfor det kriminelle nettverk som stod bak ranet’, og stått for ’rekrutteringen av B og eventuelt også A’*”.

⁶⁴ Se masteroppgaven s. 35

⁶⁵ NOKAS

⁶⁶ Rt. 2008 s. 27

I lagmannsretten⁶⁷ kommer det frem at ”B var kjent i miljøet som en god sjåfør”.

Dommen viser at de domfelte var del av det samme nettverket til gruppen som deltok i NOKAS-ranet, og utførte ranet i regi av denne gruppen. Deltakerne hadde spesialkompetanse på visse områder, for eksempel B som var kjent som en god sjåfør innad i miljøet.

I LB-2007-87084 kom ikke strl. § 60a til anvendelse. Tre personer hadde utført omfattende vinningskriminalitet, men gruppen var ikke tilstrekkelig organisert. De domfelte stjal hovedsakelig biler og videresolgte disse i Slovakia. Retten la stor vekt på at det forelå en uklar fordelingsnøkkel av utbyttet. Retten var overbevist om at den ene domfelte var lederen for virksomheten, men ”Dette lederskapet gikk likevel ikke inn i noe som gjør det naturlig å si at det ’er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur”. Om de internasjonale forgreningene uttaler retten at kontakten var ”nokså enkel og kjennetegnes snarere av samvirke mellom tyv og heler enn av organisert kriminalitet”. Vurderingen viser at det manglet struktur i virksomheten.

LB-2008-20980 også omhandlet omfattende vinningskriminalitet, utført av fem personer. Gruppen ble ikke ansett å være organisert. De domfelte kom fra samme sted og var kamerater. Forbrytelsene var nøye planlagt: ”De impliserte har lett etter egnede mål, foretatt besiktigelser på stedet, skaffet tekniske utstyr og hjelpemidler, og fordelt arbeidsoppgaver seg imellom. De har f.eks skaffet seg en såkalt refilnøkkel som kan brukes til å avlese kassabeholdningen på aktuelle spilleautomater på forhånd, slik at de kunne unngå å angripe automater som nettopp var tømt. De har også vurdert innbruddsstedene i forhold til muligheten for at politiet kom til stedet før de var ute av lokalene. Ettersom alarmer ofte ble utløst, har de måtte gjennomføre anslagene på et minimum av tid og innenfor en tidsgrense i forhold til politiets kjøreavstand til stedet. Til hjelp i den forbindelse har de hatt radio for å avlytte politiets samband, og de har trolig også benyttet stoppeklokke. Under innbruddene har det vært utstrakt telefonkontakt mellom flere av deltakerne med sikte på hurtig varsling dersom det forelå fare for oppdagelse. Selve anslagene – slik man kan se det på videoene fra Tuvensenteret – har vært utført på 3 til 5 minutter, og synes gjennomført på en målrettet

⁶⁷ LB-2006-91329-2

og resolutt måte”. Faktum viser at forbrytelsene bærer preg av å være organisert med tanke på den nøye planleggingen og klare arbeidsoppgaver, men retten uttaler:

”Lagmannsretten legger til grunn at det har vært høy grad av samvirke mellom de tiltalte. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at straffeloven § 60 a får anvendelse. Det samme gjelder den omstendighet at det er tale om flere forhold fordelt over en forholdsvis lang tidsperiode.

...

De tiltalte har som nevnt i utstrakt grad samarbeidet om planlegging og utførelse av de straffbare handlinger. På den annen side er det vanskelig å få øye på noen bakenforliggende organisatorisk overbygning som har skapt rammene for den kriminelle aktiviteten. I så henseende befinner denne grupperingen seg langt fra det som oppfattes som en mafialignende organisasjon, gruppe dannet med det formål å begå alvorlige straffbare handlinger, eller som har slike aktiviteter som en vesentlig del av virksomheten. I forhold til lovbruddene må gruppen anses som løst sammensatt, uten noen fast struktur eller kommandolinjer, som holdes sammen av sammenfallende interesser i å skaffe seg lettvinntilgang til verdier. I tillegg til at gruppen faktisk ligger langt fra det som fremstår som den primære målgruppen for lovendringen, virker det også språklig kunstig å betegne gruppen som en organisert kriminell gruppe.

Selv om enkelte deler av lovbruddene har preg av organisert virksomhet, finner lagmannsretten etter en samlet vurdering at det likevel ikke er grunnlag for å anvende straffeloven § 60 a”. Lagmannsretten legger stor vekt på den uriktige oppfatningen at organisert kriminalitet tilhører mafialignende organisasjoner. Det eksisterer ikke noe krav om at gruppen må være organisert på en bestemt måte.⁶⁸ To av de domfelte hadde klare lederroller i gruppen, og det forelå nøye planlegging og innhenting av utstyr. Gruppens hovedformål var å begå alvorlige forbrytelser og de har vist et fast forbrytersk forsett med tanke på gjennomføringen. Det forelå klar arbeidsfordeling og planlagte fluktruter med estimert tidsbruk med tanke på politiets uttrykning. Lagmannsretten legger stor vekt på at gruppen er venner/kamerater, og at dette teller mot anvendelse av strl. § 60a. Sammenlignet med NOKAS, er det ingen stor forskjell på selve organiseringen av forbrytelsene.

⁶⁸ Ot.prp.nr 62 (2002-2003) s. 96

Et eksempel på at strl. § 60a kan anvendes på grupper med løsere organisering er ”Chilenerdommen”⁶⁹, der fem chilenerne ble dømt for omfattende vinningskriminalitet. Flere momenter ble vektlagt. De domfelte disponerte en leilighet, som fungerte som base for alle personene som deltok i virksomheten. De førte oversikt over stjalne gjenstander, og det var sendt en rekke pengetransaksjoner ut av Norge. Det forelå en navneliste med pakker som var sendt ut av Norge. Retten uttaler at dette var del av et ”organisert opplegg”, med internasjonale forgreninger. Utførelsen av forbrytelsene beskrives av tingretten⁷⁰, etter politiets spaning på de domfelte: ”*Dette viser at det ikke var noen tilfeldig og spontan biltur for å se på landskapet slik de tiltalte har forklart. Det var åpenbart en målrettet reise – de visste hvor de skulle. Retten er ikke i tvil om at det i forkant har vært foretatt kartlegging av innbruddssted, og at dette er meddelt – enten av A eller andre i den kriminelle organisasjonen. Selve innbruddet er gjennomført på kort tid – etter all sannsynlighet på maksimal 10 minutter*”. Handlingene var ikke tilfeldige, men nøye planlagt og profesjonelt utført. De domfelte beveget seg over store områder, så seg ut alternative objekter og slo til mot en rekke bolighus. Denne virksomheten fremstod som fast strukturert. Én av de seks chilenerne ble av tingretten sett på som innehaver av en ”*mer ledende og sentral rolle i denne organisasjonen enn de øvrige, og har fungert som tilrettelegger og planlegger – åpenbart gjennom lengre tid*”. Ellers virker virksomheten løsere organisert, da det er ingen tegn på hierarki eller store bakmenn.

Den 02. februar 2011 avsa Nordre Vestfold tingrett dom⁷¹ mot fire rumenere som over et større område hadde utøvet grove ran mot eldre personer. De hevdet de kom til Norge for å søke jobb, men startet forbrytelsene allerede et par dager etter de ankom landet. Alle ranene fant sted i løpet av få dager. De gikk systematisk til verks, ved å spane etter boliger med eldre beboere, for så å henvende seg til disse og spørre om vann. Flere fornærmede blir aldri friske av skadene grunnet høy alder. Alle var med på den nøye planleggingen, hvor en av dem hadde en hovedrolle. Flere av dem var tidligere domfelt, blant annet for væpnede ran i Romania og organisert kriminalitet i Spania. De hadde bestemte arbeidsoppgaver under utøvelsen av ranene, og de hentet inn en kvinne fra

⁶⁹ LB-2010-42564

⁷⁰ TOSLO-2009-158526

⁷¹ Dommen er anket. Behandling i lagmannsretten er ventet september 2011

Romania for å gjøre tilnærmingen mot ofrene enklere. I Sem fengsel utvekslet de lapper, der de samkjørte forklaringene sine i forsøk på å unngå at hovedrolleinnhaveren skulle dømmes. Det forelå sterkt vinningsmotiv og grov vold. De domfelte hadde kontakt med andre rumenere i Oslo, noe som tyder på at de var del av et større nettverk. Deler av tyvegodsset ble solgt gjennom dette nettverket. Det er vanskelig å tyde hvorfor strl. § 60a ikke passet på forholdet. Det foreligger tilstrekkelig med planlegging, organisering og struktur. Dette veier opp for den korte tiden de domfelte utførte forbrytelsene på. Det viste seg at påtalemyndigheten på forhånd konkluderte med at det ikke forelå en organisert kriminell gruppe, og bevisst valgte å unnlate bestemmelsen fra tiltalen.⁷²

I TOSLO-2007-189373 behandlet Oslo tingrett en sak om menneskehandel og hallikvirksomhet. Hovedmennene befant seg i Bulgaria, og det forelå utstrakt samarbeid med betydelig grad av nettverk og organisering: *”Retten er av den klare oppfatning at nettverket i Oslo oppfyller lovens kriterium om en organisert kriminell gruppe. Organiseringen i Norge har vært temmelig uhierarkisk og uformell, men fleksibel og effektiv. Tilknytningen har etter bevisføringen vært noe løsere for enkelte av de tiltalte, men ingen har stått helt utenfor gruppen”*. Lagmannsretten⁷³ påpekte at tingretten ikke hadde behandlet de subjektive vilkår ved anvendelsen av strl. § 60a, og måtte derfor oppheve denne delen av dommen. Det er å bemerke at lagmannsretten ikke avviser at bestemmelsen passer på grupper som er *”temmelig uhierarkisk og uformell”*, hvilket bekrefter at det ikke stilles noe absolutt krav om at gruppen *må* være hierarkisk.

Strl. § 60a er i stor grad anvendt i saker som omhandler omfattende narkotikavirksomhet. Wonderboy-saken⁷⁴ gjaldt befatning med enorme mengder narkotika og ni domfelte ble dømt etter strl. § 60a. Om organiseringen av gruppen uttaler Høyesterett i avsnitt 27-30: *”Gruppen var organisert slik at hver enkelt bare kjente til et begrenset antall av de øvrige deltakerne. A skaffet leverandørene av narkotika, avtalte vederlaget med disse og styrte virksomheten gjennom det lukkede nett av mobiltelefoner.*

⁷² Informasjonen er hentet etter e-postkorrespondanse med politiadvokat Trond Templen Greve

⁷³ LB-2008-121543-2

⁷⁴ Rt. 2008 s. 1217

B sto for organisering av mottaket av narkotikaen i Norge og forbindelsen med et nett av avtakere. Hans oppgave var også å samle inn penger fra omsetningen i Norge og formidle disse sørover i Europa. Cs og Ds roller var å skaffe avtakere til narkotikaen. De hadde nett med mulige avtakere, som alle kunne omsette større kvanta. D rapporterte til A om utsiktene for salg, prisnivå og avtakernes behov for kvalitetsprøver, og var den A rådførte seg med når det oppsto vanskeligheter. Es rolle i gruppen var å motta og oppbevare penger fra kriminell virksomhet i Norge og deretter å bidra til at pengene ble transportert til A på avtalt måte. Hun formidlet også beskjeder fra A til andre i gruppen.

B samarbeidet med F om opplegget på mottakersteder og hvor narkotikaen skulle oppbevares. F skaffet personell som skulle motta narkotika fra kurerer og bringe narkotikaen til stedet for oppbevaring. Han sørget for den informasjon de trengte for å utføre dette.

Gs rolle var først og fremst å delta i mottaket av narkotikaen, lossingen og transporten til egnet oppbevaringssted. Han var Fs hovedkontakt og skaffet andre hjelpere hvis det oppsto forsinkelser. H deltok sammen med andre i mottak, lossing og transport til egnet oppbevaringssted. De skjermte andre i gruppen i tilfelle politiet var på stedet for mottaket”. Beskrivelsen gir et godt bilde av hvordan virksomheten ble ledet, drevet og organisert. Det eksisterte ikke bare en gruppe med samme mål, men også et stort nettverk som muliggjorde og forenklet virksomheten. Deltakerne hadde bestemte arbeidsoppgaver og bestemte personer å forholde seg til.

I LB-2008-162481 ble en av to domfelte dømt etter strl. § 60a. Opplysninger fra utenlandsk politi og senere kommunikasjonskontroll avslørte et organisert narkotikanettverk i Tyskland og Nederland med forgreninger til Norge:

”Kommunikasjonskontrollen viser at det var B som hadde kontakten med nettverket i Tyskland og Nederland. A stod i kontakt med B, det var A som fysisk skulle overta stoffet fra kuréren, og det var han som måtte lete etter kureréren da denne ikke møtte opp som avtalt etter å være pågrepet. Lagmannsretten legger derfor til grunn at B hadde en sentral rolle når det gjelder innførselen samt organiseringen og tilretteleggingen av mottaket i Norge og at A spilte en noe mer underordnet rolle i forhold til ham. Utover dette er det ikke mulig å si noe sikkert om hvor de to var plassert i organisasjonen, eller om rollefordelingen dem i mellom”. Begge ble dømt for

medvirkning til innførsel av narkotika, og B ble i tillegg dømt for overtredelse av strl. § 60a. Lagmannsrettens begrunnelse er mangelfull, men det antas de fant strl. § 60a anvendelig overfor B grunnet hans mer sentrale rolle og kontakt med det utenlandske nettverket. Lagmannsretten anså muligens at begge hadde den tilknytningen til organisasjonen at de var deltakere, men at det er uklart hvor i "hierarkiet" de befant seg. En annen måte å tolke det på er at begge er vanskelig å plassere innenfor organisasjonen, slik at deres forhold er å anse som bistand til gruppen. Angående rollefordelingen dem imellom, utgjorde begge mottakerleddet for narkotikaen i Norge og B var sentral. A hadde en underordnet rolle. Lagmannsretten benytter betegnelsen nettverk ved beskrivelsen av Bs kontakt med den organiserte narkotikavirksomheten i utlandet. Det nevnes ikke om de deltok i eller bistod gruppen, men at de var del av et nettverk som hadde hovedsete i Tyskland og Nederland. Det foreligger ingen opplysninger om hvordan denne utenlandske gruppen er organisert.

Et annet eksempel på at strl. § 60a får anvendelse på mottaksapparat for narkotika fra utlandet er LB-2008-179697. Gruppen bestod av albanere og tyrkere i Amsterdam. Domfelte ble ikke vurdert som deltaker av denne gruppen, men lagmannsretten la til grunn som bevist "... at tiltalte A var mottakeren for den kriminelle gruppens innførsel av det aktuelle stoffpartiet. Hans oppgave var følgelig å motta, oppbevare, oppdele og videredistribuere stoffet til kjøpere i narkotikamiljøet. I tillegg skulle han motta oppgjør og besørge dette sendt til gruppen i Amsterdam. Noen annen og større rolle, om tiltalte selv var et aktivt medlem av den kriminelle gruppen han fikk stoffet fra, er det ikke bevismessig grunnlag for å fastslå". Domfelte må regnes å ha bistått denne gruppen. Han var mellommann med en viktig rolle i narkotikavirksomheten: "Tiltalte har hatt en sentral rolle som mottager og distributør av stoffet, og er slik sett en bakmann i forhold til narkotikaomsetning i Norge, men kan ikke knyttes tettere enn dette til organisasjonen han har handlet med". Det fremkommer heller ikke i denne dommen opplysninger om hvordan den utenlandske gruppen er organisert. Oppfatningen virker å være at det er enklere å konstatere en organisert gruppe når den befinner seg i utlandet.

I LH-2008-123830 gjaldt saken befatning med betydelige mengder narkotika. De tre domfelte var godt kjent fra oppveksten og tidligere ustraffet. Strl. § 60a kom til anvendelse: "Ordnningen ble slik at C skulle skaffe stoff til veie fra leverandører i Oslo,

og sende dette til X. A skulle være ansvarlig for å fordele stoffet ut i et selgernetverk, mens B i hovedsak skulle være en investor og bidra med kapital ... Lagmannsretten finner bevist ut over enhver rimelig tvil at C, B og A inngikk et samarbeid på dette grunnlag, og at de hver skulle svare henholdsvis 50 % (C), 25 % (B) og 25 % (A) av utgiftene ved anskaffelse, og at inntekter ved salg skulle fordeles tilsvarende. A var den som forestod den 'daglige drift', og han holdt oversikt over transaksjonene ved bruk av regneark hvori fremkom innkjøpte kvanta – i hovedsak amfetamin, men også noe kokain – og en mengde stoff solgt ut til kunder eller til eget forbruk”. Det forelå en klar arbeids- og rollefordeling, og utgifter og inntekter ble fordelt etter en avtalt prosentsats. Lagmannsretten uttaler videre: ”Det regnskap A satte opp viser en nærmest forretningsmessig oversikt og føring av transaksjonene”. Dette viser preg av profesjonalitet, sammen med at ”Det legges til grunn som bevist at de var seg bevisst at markedet ikke måtte tilbys amfetamin av for god kvalitet siden det ville dempe omsetningen. Likeså var de svært oppmerksomme på andre aktørers posisjoner i markedet, og flere samtaler viser at de var villige til å iverksette markedsmessige tiltak for å møte konkurranse”. Videre om dette ”... virksomheten var forsøksvis profesjonelt lagt opp ut fra rene markedsmekanismer, og at de involverte parter hadde en rent forretningsmessig tilnærming til den narkotikaomsetning de holdt på med, selv om gjennomføringen fremstår som amatørmessig”. Ved siden av forsøket på å drive en profesjonell narkotikavirksomhet, forelå et klart profittmotiv. Gruppen var tilstrekkelig organisert og alle de domfelte hadde sentrale roller i virksomheten. Det forelå et stort nettverk med selgere. Lagmannsretten bemerker avslutningsvis ”... at denne virksomheten lå i nedre område for bestemmelsens anvendelsesområde”. Det fremkommer ikke presist hva ved virksomheten som medfører at forholdet ligger i det nedre anvendelsesområdet. Forholdet hadde preg av forretningsdrift med fokus på rene markedsmekanismer og fortjeneste, og det forelå en arbeids- og rollefordeling blant deltakerne. Til sammenligning kan LB-2008-20980⁷⁵ nevnes, der lagmannsretten la vekt på at de domfelte var tidligere bekjente, eller kamerater, og gruppen var for løst sammensatt til at de utgjorde en organisert gruppe. Retten uttalte i LB-2008-20980 at selv om ikke virksomheten var amatørmessig, så kunne den vært utført på en mer profesjonell måte. Gruppene i disse to sakene har likhetstrekk i måten virksomheten ble

⁷⁵ Omtalt på side 26-27

organisert på. Forskjellen ligger i at det i narkotikasaken foreligger preg av forretningsdrift. Det er mulig at lagmannsretten har ansett dette momentet som avgjørende for at bestemmelsen kom til anvendelse. Lagmannsrettens formulering trekker konklusjonen i denne retning: *”Befatningen med narkotikaomsetning hadde likevel et preg av forretningsdrift med særlig fokus på så vel markedsmekanismer og fortjeneste”*. Strl. § 60a kan anvendes på venner eller kamerater dersom forholdet inneholder tilstrekkelig grad av organisering. Årsaken til at strl. § 60a slo til på det ene forholdet og ikke det andre, kan være at domstolen anser det enklere å anvende bestemmelsen på alvorlig narkotikakriminalitet enn ved vinningskriminalitet. Argumentet bærer ikke stor tyngde, da strl. § 60a er funnet anvendelig i overnevnte avgjørelser angående vinningskriminalitet med løserer organisering.

Den aller største narkotikasaken som er kommet opp for domstolene i Norge er LB-2008-123353. Saken går under kallenavnet Broken Lorry og gjelder omfattende innførsler til Norge av betydelige mengder av alle de sentrale typene narkotika. Alle de fire domfelte ble dømt etter strl. § 60a. Saken gjaldt to sidestilte ledere og hovedmenn av gruppen, samt to av deres nærmeste medhjelpere. Alle domfelte var etnisk marokkanere, og tre av de var brødre. Det var foretatt betydelig kommunikasjon over telefon mellom et stort antall deltakere: *”Bruken av kodeord for å skjule den reelle virksomheten har vært omfattende og uniform, noe som viser at det har foregått en form for ”opplæring” før vedkommende har fått oppdrag for gruppen, og at virksomheten har hatt et høyst profesjonelt preg”*. De to lederne var skjult i organisasjonen, slik at de ikke skulle oppdages og de benyttet medhjelpere til å møte kurérere. Gruppen hadde et stort nettverk av personer, slik at narkotikavirksomheten nådde flere områder i Norge og flere andre europeiske land. Store nettverk er viktig ved organisering av narkotikavirksomhet, samtidig som det er viktig å skjule sin egen rolle ved bruk av medhjelpere. Begge disse omstendighetene må anses som momenter som taler for anvendelse av strl. § 60a. I forhold til lederen som fikk 19 års fengsel uttaler lagmannsretten: *”A var den som administrerte mottaks- og det videre salgssystemet i Norge. Han var også sentral i styringen av hjelperne til pakking og skjuling av narkotikaen, og transporten fra Nederland. Han deltok i anskaffelse av de ulike partiene som skulle innføres til Norge, og prisfastsettelsene i den forbindelse. Ved at han dessuten fastsatte prisene i Norge, styrte han gruppedeltakernes og egen*

fortjeneste". Begge lederne i gruppen delte utgifter og inntekter likt og det var betydelig fortjeneste forbundet med narkotikavirksomheten. I forhold til lederen som fikk 21 års fengsel uttaler lagmannsretten: *"Bevisførselen ellers peker snarere i retning av at B har vært den av de to som til syvende og sist bestemte i de viktigste spørsmålene ... B var den av de to som oftest traff avtalene med de som leverte narkotika til gruppen i Nederland ... Bs rolle fremtrer ellers som mer tilbaketrukket enn As ... Det er typisk at han aldri er blitt sett i nærheten av narkotikaen ... Ellers er det klart at B kjente gruppens organisering og hvem som innehadde nøkkelrollene, også i Norge"*. De to medhjelperne i saken hadde mindre roller i narkotikavirksomheten: *"Brødrenes roller har vært preget av at de har utført bestemte oppdrag, som regel av typen 'håndtlangere'."* Sentrale momenter var at det gjaldt en etnisk gruppe fra Marokko, den omfattende kontakten mellom deltakerne, bruken av kodeord, skjulte ledere, stort internasjonalt nettverk, avtalt deling av inntekter og utgifter og omfattende profitt. Bestemmelsen får anvendelse på ledere, som viser seg å bestemme i viktige spørsmål, og for medhjelpere som for eksempel pakker narkotikaen og fungerer som kontaktperson for kurérere.

Broken Lorry-sakens omfang medførte flere domfellelser, da over 40 personer var tilknyttet saken. I TOSLO-2007-155907 ble tre personer tiltalt for befatning med en betydelig mengde narkotika. Strl. § 60a kom til anvendelse for en av dem, da vedkommende var sentral i virksomheten ved innførselen av narkotikaen til Norge og videresalget. Tingretten uttalte om gruppen: *"Objektivt sett finner retten bevist utenfor rimelig tvil at det nettverket som er avdekket i Nederland hensett til de kriteriene loven og forarbeidene oppstiller er å anse som en organisert kriminell gruppe"*. Gruppen stod for import av narkotika til Nederland og distribusjon videre til andre land i Europa ved bruk av en transportgruppe. Om organiseringen av denne utenlandske gruppen: *"Strukturen i organisasjonen bærer klare tegn til over- og underordning ut fra det avlyttningsmaterialet som er presentert"*. Gruppen drev en narkotikavirksomhet med hierarkisk oppsett. Opplysningene baseres ut fra informasjon fra Nederlandsk politi. Så lenge virksomhetens organisering er hierarkisk, er oppfatningen at dette alene er nok til at kravet om struktur er oppfylt.

Det er videre et moment at gruppens eksistens må ha en "viss varighet". Momentet går inn i en helhetsvurdering i kravet om viss struktur: *"Også tidsaspektet vil kunne være av betydning. Jo lengre en gruppe har eksistert, desto lettere vil det foreligge en organisert gruppe i lovens forstand. Motsatt vil tidsaspektet ha mindre å si desto mer gruppen er organisert"*.⁷⁶ Dersom gruppen er godt organisert, har tidsmomentet mindre vekt: *"Departementet ser ikke bort fra at det kan eksistere grupper som er så fast organisert at det er naturlig å la dem omfattes av et straffebud mot deltakelse i organiserte kriminelle grupper, selv om gruppen bare har eksistert i kort tid"*.⁷⁷ Mangler gruppen grad av organisering i form av en viss struktur og heller ikke har eksistert over en viss tid, kommer strl. § 60a ikke til anvendelse. Hvor lang tid som regnes for å utgjøre en viss varighet, sier ikke forarbeidene noe om. Konsekvensen av momentet, er at tilfeldige sammensatte grupper som umiddelbart begår en forbrytelse kan falle utenfor bestemmelsen. Her foreligger ingen omfattende planleggings- og forberedelsesfase, og det finnes heller ingen større bakenforliggende tanke eller bakmenn som styrer gruppen. Problemstillingen er hvor lang tid som anses som tilstrekkelig.

I Rt. 2006 s. 111 var kravet til viss varighet klart oppfylt. Det var tale om en periode på ett år og to måneder. I TSARP-2006-62711 og LB-2006-156361, som gjaldt omfattende narkotikavirksomhet med oppdragsgiver i Bosnia, var virksomheten pågått mellom desember 2004 til mai 2005. For det ene tiltalepunktet, fra desember 2004, ble strl. 60a ikke anvendt: *"Retten har ikke anvendt straffeloven § 60a i dette tilfellet, all den tid etableringen av en organisert gruppe ennå var i sin spede start"*. Lagmannsretten presiserer oppstartstidspunktet for gruppen og *"... legger til grunn at A og B, med C som medhjelper, fra tidlig i 2005 dannet en organisert gruppe med innførsel og salg av narkotika og våpen som hovedformål og med tilknytning til et internasjonalt kriminelt nettverk"*. Gruppen ble dannet tidlig 2005 og varighet på 4-5 måneder var tilstrekkelig. Grunnen til at oppstartstidspunktet ikke løp fra desember 2004, er at gruppen da ikke var tilstrekkelig organisert. På det tidspunkt gruppen blir tilstrekkelig godt organisert, slik at vilkåret om viss struktur er oppfylt, blir tidsmomentet mindre betydningsfullt.

⁷⁶ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 96

⁷⁷ ibid s. 29

I TOSLO-2008-178336 kom tingretten frem til at narkotikavirksomhet utført over 3-4 måneder var tilstrekkelig.

I LB-2007-87084 var ikke vilkåret om at gruppen må være tilstrekkelig organisert oppfylt. Om hvilken vekt tidsmomentet har i slike tilfeller uttaler lagmannsretten at *”Selv om det ’tidsaspektet’ som forarbeidene nevner, isolert sett trekker i retning av at gruppen i vår sak er ’organisert’, kan det vanskelig tillegges avgjørende betydning”*. Tidsmomentet har ingen selvstendig betydning for om gruppen skal anses tilstrekkelig organisert. Momentet fungerer bare som et skjerpende moment i helhetsvurderingen, jf. for eksempel LB-2008-61408.

4.3.1.1 Oppsummering av vilkåret om ”viss struktur og varighet”.

Momentene fra forarbeidene som vektlegges er om det eksisterer en organisatorisk eller hierarkisk struktur, om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler, om deltakerne møtes jevnlig og om gruppen har internasjonale forgreninger. Tidsaspektet har betydning i skjerpende retning, men liten vekt dersom det foreligger klar struktur. Alle de nevnte momenter i forarbeidene og momenter fremkommet i rettspraksis er relevante i helhetsvurderingen om det foreligger en tilstrekkelig organisert gruppe. Rettspraksis viser at grupper med flat struktur (ikke hierarki) kan anses som tilstrekkelig organisert. Andre momenter fra rettspraksis som spiller inn er om hovedmannen bak virksomheten er skjult, om det foreligger nøye og langvarig planlegging og forberedelser, og om det er avtalt en fordeling av inntekter og utgifter. Om det foreligger større nasjonalt eller internasjonalt nettverk rundt gruppen har stor betydning. Det er ofte fra nettverkene gruppene henter arbeidskraft fra, og bruken av nettverkene sprer omfanget av virksomheten. Ved ran blir ofte deltakerne av gruppen hentet fra et større nettverk, der de håndplukkes etter egenskaper og erfaring. Ved narkotikavirksomhet er nettverket av avgjørende betydning for transport og spredning av narkotikaen og brukes flittig av gruppene. Bruk av leiebil og annet teknisk utstyr er også momenter som taler for at det foreligger en viss struktur.

Det fremkommer av rettspraksis at vilkåret om viss struktur og varighet ikke må settes for lavt, jf. Rt. 2007 s. 744. Den nedre grense rettes mot vanlige former for samarbeid og medvirkning. Hvor høy grad av organisering som kreves før vilkåret anses oppfylt er vanskelig å besvare generelt. Altfar mange momenter er relevante. Et av de momentene med størst vekt, er om gruppen har hierarkisk oppbygging. Dette medfører ofte at vilkåret klart er oppfylt. Momentet om at det foreligger en klar arbeidsfordeling har også stor vekt. Ellers utgjør de øvrige momentene en helhetsvurdering, der fravær av visse momenter kan konsumeres av sterk tilstedeværelse av andre momenter. Hvilke momenter som veier tyngst avhenger av hva slags forbrytelser det er tale om og av virksomhetens omfang.

Det synes en tendens i domstolene at grupper fra utlandet er lettere å stadfeste som organiserte grupper, uten å gå dypere inn på gruppenes struktur. Årsaken kan være at man fra politiet i de aktuelle landene gruppene hører til, allerede har fått bekreftet standpunktet før saken kommer opp for domstolen i Norge. Det synes også å være en oppfatning i domstolen at disse utenlandske gruppene innehar større grad av hierarki.

Tilfeldig sammensatte grupper som utfører en forbrytelse faller i utgangspunktet utenfor strl. § 60a. Gruppen anses derimot ikke som tilfeldig sammensatt dersom deltakerne plukkes ut fra et større nettverk, der deltakerne velges på bakgrunn av deres kompetanse og erfaring.

4.3.2 Tre eller flere personer

Vilkåret om at gruppen må bestå av ”tre eller flere personer” ble innført i strl. § 60a etter definisjonen fra FN (og EU): ”*Man kunne riktignok valgt å gå lenger enn det konvensjonen krever, og la det være tilstrekkelig med to deltakere, men dette vil etter departementets syn være å gå for langt*”.⁷⁸ Vilkalet byr sjelden på tvil og er enkelt å stadfeste: ”*Det er ikke noe vilkår at antallet medlemmer er konstant eller tilnærmet konstant, eller at det er en viss kontinuitet i medlemsmassen, så lenge gruppen oppfyller*

⁷⁸ ibid s. 30

*lovens minstekrav*⁷⁹. Det er intet krav om at de samme deltakerne må utøve virksomheten over tid. Deltakerne kan skiftes ut uten at gruppen opphører. Dette henger sammen med nettverkene. En gruppe kan velge sine deltakere ut fra et større nettverk, og skifte ut deltakerne avhengig av hva slags forbrytelser gruppen planlegger å utføre. Så lenge gruppen består av minimum tre personer ved gjerningstidspunktet, er vilkåret oppfylt.

I LB-2008-90794 konkluderte lagmannsretten med at det ikke forelå tilstrekkelig tilknytning mellom minimum tre personer: *”Retten mener derimot at det ikke er bevist en tilstrekkelig nær forbindelse mellom minimum tre deltakere. Det legges til grunn at D samarbeidet både med B og C om den ulovlige virksomheten. Mellom de to siste er det derimot ikke godtgjort noen utstrakt kontakt. Det er da etter lagmannsrettens syn vanskelig å si at disse tre utgjorde ei organisert gruppe. Det er heller ikke påvist at A hadde slik nær kontakt med B eller C at hun kan sies å inngå i gruppa”*. Deltakerne må vite om hverandre og det må foreligge en kontakt som viser tilknytningen dem imellom. Tilknytningen må holde gruppen sammen som enhet. Vilkåret forstås slik at det er oppfylt dersom det foreligger tilstrekkelig gjensidig tilknytning mellom minimum tre personer i gruppen.

4.3.3 Hovedformålet

Gruppen må ha som ”hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”.

Vilkåret har to alternativer. Første alternativ gjelder der gruppen har ett hovedformål, mens andre alternativ gjelder der slike alvorlige forbrytelser utgjør en vesentlig del av gruppens virksomhet (flere formål).

⁷⁹ *ibid* s. 96

4.3.3.1 Første alternativ: Gruppen må ha som "hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år"

For det første må formålet være å begå en handling. Handlingen må være straffbar og kunne straffes med fengsel i minst 3 år. Det stilles ingen krav til økonomisk vinning. Bestemmelsen begrenses til de organiserte kriminelle gruppene som utøver alvorlige forbrytelser i sin virksomhet.⁸⁰ Dette vilkåret må ikke settes i sammenheng med vilkåret om "straffbar handling" i første ledd.⁸¹

Strl. § 60a retter seg klart mot grupper med åpenbart hovedformål om å begå alvorlige forbrytelser. Klart utenfor faller grupper som overhodet ikke har slikt formål.⁸² Det er ofte vanskeligheter knyttet til det å etterforske og bevise gruppens hovedformål. Det fremkommer sjelden opplysninger om formålet i offentlige registre, internetthjemmesider, uttalelser i media eller på andre måter. Man er avhengig av å trenge dypere inn i gruppen ved bruk av utstrakt etterforskning, for eksempel spaning og kommunikasjonskontroll. Slik sett plukkes mønster og uttalelser opp, slik at hovedformålet kan bevises. På enkelte områder kommer hovedformålet klart frem, eksempelvis ved narkotikavirksomhet. Finnes ingen anvendbare bevis for hovedformålet uttaler Departementet at: "*Uten andre bevis vil man da langt på vei være henvist til å trekke slutninger om formålet ut fra den virksomheten gruppen inntil da har utfoldet, jf også konvensjonen artikkel 5 nr 2*".⁸³ Dersom en gruppe står tiltalt for ran og deltakerne tidligere er dømt for alvorlige forbrytelser, vil dette være et moment som trekker i retning av at vilkåret om hovedformålet er oppfylt. Dette gjelder derimot ikke absolutt. Hovedformålet er sjelden drøftet i rettspraksis. Tiltalen og øvrige omstendigheter styrer ofte oppfatningen om hva som er hovedformålet. I Rt. 2006 s. 669, som gjaldt omfattende prostitusjonsvirksomhet over to år, konstaterte Høyesterett at det åpenbart forelå et "*hovedformål å fremme andres prostitusjon, noe som kan straffes med fengsel i mer enn 3 år*". I dette tilfellet bidro tidsmomentet til at hovedformålet kom klart frem av omstendighetene. Dersom virksomheten er pågått

⁸⁰ ibid s. 30

⁸¹ Se kapittel 4.1

⁸² Ot.prp.nr 62 (2002-2003) s. 30

⁸³ ibid s. 96

over tid, selv om tiltalte ikke har tidligere fellende dommer, bidrar dette til å klarlegge hovedformålet. I LB-2006-156361 blir hovedformålet konstatert ved at:

”Lagmannsretten legger til grunn at A og B, med C som medhjelper, fra tidlig i 2005 dannet en organisert gruppe med innførsel og salg av narkotika og våpen som hovedformål og med tilknytning til et internasjonalt kriminelt nettverk”. Tendensen synes å være gjennomgående. Jo mer alvorlig forbrytelsene er, desto enklere er det å konstatere at vilkåret om hovedformålet er oppfylt. Vilkåret behandles sjelden inngående. Årsaken kan være at når det først foreligger tiltale, så gjelder dette omfattende virksomhet eller meget alvorlige forbrytelser. Når retten imidlertid sier noe om vilkåret, konstaterer de kort at type forbrytelser i forhold til hovedformålet er oppfylt.⁸⁴

I TOSLO-2006-121319 var ikke vilkåret oppfylt. Den øvre strafferammen for de forhold gruppen utførte var på 3 års fengsel og gjaldt oppbevaring av utbytte. Virksomheten gjaldt hovedsakelig ulovlig omsetning av alkohol som kunne straffes med fengsel inntil 6 måneder.

Der det kriminelle hovedformålet er fremtredende, men gruppen i mindre grad samtidig begår handlinger med lovlig formål er det klart at gruppen ikke kan ”sannere bort” hovedformålet ved å tilføre virksomheten visse lovlige formål.⁸⁵ En problemstilling som er reell er der det foreligger såkalt ”skjult formål”. Gruppen gjemmer seg bak et annet formål, men hovedformålet er likevel å begå alvorlige forbrytelser.⁸⁶ Det foreligger for øvrig ingen rettspraksis angående denne problemstillingen.

Første alternativ gjelder der det er klart at hovedformålet i virksomheten er å begå alvorlige forbrytelser. Dette synes å forekomme i størst grad ved narkotikavirksomhet, utøvelse av ran, vinningskriminalitet og ved prostitusjonsvirksomhet.

⁸⁴ Se LB-2008-20980

⁸⁵ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 30

⁸⁶ l.c.

4.3.3.2 Andre alternativ: "... eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger"

Vilkåret etter andre alternativ er at "en vesentlig del av virksomheten" består i å utøve alvorlige forbrytelser.

Vilkåret retter seg mot grupper som har som hovedformål å drive lovlig virksomhet, men utøver alvorlige forbrytelser ved siden av. Gruppen innehar flere formål: "*Grupper som driver lovlig og ulovlig virksomhet om hverandre og i noenlunde samme omfang, faller innenfor definisjonen*".⁸⁷ Spørsmålet er hvor mye som kreves av ulovlig virksomhet før den nedre grense av vilkåret er oppfylt: "*Derfor vil det ikke være tilstrekkelig at noen innenfor rammen av en gruppe begår straffbare handlinger på vegne av gruppen, dersom gruppen for øvrig driver en lovlig virksomhet. På den måten unngår man at enkeltstående straffbare handlinger kommer de øvrige deltakerne til skade.*"

Videre bør det være en forutsetning at de straffbare handlingene er begått på vegne av gruppen – enten av gruppen som sådan, eller av personer som kan handle på vegne av den. Derfor er det ikke tilstrekkelig at personer med en mer eller mindre løs tilknytning til gruppen på egen hånd har begått en handling av den type loven nevner. I et slikt tilfelle vil det ikke være rimelig om alle medlemmene i gruppen uten videre skal kunne straffes".⁸⁸ Uttalelsen retter seg delvis mot vilkåret om at forbrytelsen må være utøvet "som ledd i virksomheten" til en organisert kriminell gruppe.⁸⁹ Uttalelsen i forhold til strl. § 60a andre ledd må forsås dit hen at dersom gruppen har som hovedformål å begå lovlig virksomhet og en deltaker av gruppen likevel utøver enkeltstående forbrytelser på vegne av denne gruppen, faller dette utenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Det å utøve alvorlige forbrytelser må foreligge blant selve gruppens formål.

⁸⁷ ibid s. 96

⁸⁸ ibid s. 30-31

⁸⁹ Vilkåret er omtalt i kapittel 4.2, og er oppfylt der det foreligger tilknytning til gruppens virksomhet og handlingen er utøvet i regi av denne gruppen.

Den nedre grense er etter forarbeidene satt til en tredjedel og vanskelighetene ved å trekke en absolutt grense fremheves: ”*Hvor grensen nærmere skal trekkes må bero på de konkrete omstendighetene i saken, blant annet på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om*”.⁹⁰ Det skal foretas en konkret helhetsvurdering ved avgjørelsen om en vesentlig del av virksomheten er å uttøve alvorlige forbrytelser. Ett sentralt moment er alvorlighetsgraden av forbrytelsene. Jo mer alvorlig forbrytelsene er, desto lettere er det å konstatere at disse utgjør en vesentlig del av virksomheten.

I LB-2008-90794 var ett av spørsmålene om strl. § 60a kunne anvendes på flere selskaper som hadde som hovedformål å produsere og selge kebabkjøtt: ”*Det antas at den straffbare virksomheten – organisert skatte- og avgiftsunndragelse ved produksjon og salg av kebab – etter omstendighetene ville kunne rammes, selv om de angjeldende selskapene som sådan i hovedsak hadde et legalt formål*”. Retten tok ikke stilling til hvor mye av virksomheten som utgjorde den ulovlige virksomheten, men forholdet var meget omfattende både tidsmessig og utbyttmessig.

I TFRED-2009-100689 var spørsmålet i saken om MC-klubben Bandidos sitt hovedformål var å begå alvorlige forbrytelser: ”*Tvilen dreier seg om hovedformålet med klubben er virksomhet som kan straffes med fengsel i minst 3 år eller hvor en vesentlig del av virksomheten består av å begå slike handlinger.*

Det er på det rene at Bandidos har rykte på seg for blant annet å drive hardhendt pengeinnkreving og hendelsesforløpet i nærværende sak kan tyde på at dette er riktig. At ingen av de tiltalte[A],[B],[C], [D] eller [E] er i arbeid eller har andre inntekter, tyder også på at de livnærer seg på ulovlig måte. Ut fra hva som er bevist i denne saken, finner retten imidlertid ikke grunnlag for å konstatere at det her er snakk om en organisert gruppe som har kriminalitet som hovedformål eller vesentlig del av sin virksomhet. Det ville være å dømme de tiltalte ut fra rykter og ikke de bevis som er framkommet i saken”. Lagmannsretten⁹¹ fulgte i ankesaken den 31.01.11 opp tingrettens syn: ”*Retten legger til grunn at selv alle fem hadde tilknytning til Bandidos på gjerningstidspunktet, har påtalemyndigheten ikke ført tilstrekkelige bevis for at en vesentlig del av klubbens virksomhet består i å begå alvorlige kriminelle handlinger*”.

⁹⁰ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 97

⁹¹ LB-2009-202109

Det forelå ikke tilstrekkelige bevis for å konstatere at en vesentlig del av Bandidos sin virksomhet består i å begå alvorlige forbrytelser. Dette virker å være et av hovedproblemene ved anvendelsen av strl. § 60a på MC-klubbene i sin helhet.⁹²

Det er ikke alltid enkelt å se om domstolen har vurdert de to alternative vilkårene samlet eller hver for seg. Da minstekravet for at vilkåret er oppfylt synes å være en tredjedel av virksomheten, anses dette i utgangspunktet som tilstrekkelig. Om gruppen har ett hovedformål om å utføre alvorlige forbrytelser, eller om en tredjedel av virksomheten utgjør slike forbrytelser, er da i begge tilfeller tilstrekkelig for at vilkåret om hovedformålet er oppfylt. Avgjørelsen beror som nevnt på en helhetsvurdering, hvor de nevnte momenter trekkes inn.

5 KONSEKVENSEN VED BRUK AV STRAFFELOVEN § 60a

5.1 Straffutmålingen

Anvendelsen av strl. § 60a har betydning for straffutmålingen. Dersom vilkårene er oppfylt ”forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel”. Det medfører ingen plikt for domstolene å skjerpe straffen, men det skal foretas en rimelighetsvurdering.⁹³ Et hovedformål er å skjerpe straffen vesentlig ved forbrytelser utøvet som ledd i virksomheten til organiserte kriminelle grupper, spesielt overfor bakmenn og sentrale aktører. Straffen skulle skjerpes ytterligere i forhold til tidligere praksis⁹⁴. Etter gjennomgang av rettspraksis virker det som domstolene legger vesentlig vekt på anvendelsen av strl. § 60a, eksempelvis Rt. 2006 s. 669 avsnitt 18, Rt. 2007 s. 1056⁹⁵ avsnitt 79, Rt. 2008 s. 27⁹⁶ avsnitt 57 og

⁹² Se kapittel 6.1

⁹³ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 93

⁹⁴ l.c.

⁹⁵ NOKAS

⁹⁶ Munch

Rt. 2008 s. 1217⁹⁷ avsnitt 42. I Chilenerdommen⁹⁸ ble en domfelt dømt for to grove tyverier, hvor straffen i utgangspunktet lå på 4-5 måneder fengsel. Anvendelsen av strl. § 60a økte straffen til 8 måneder, da retten uttalte at bestemmelsen måtte få en ”ikke ubetydelig vekt” ved straffutmålingen. Også i lagmannsrettsdommen⁹⁹ der retten fant at virksomheten lå i nedre sjikt av anvendelsesområdet, ble overtredelsen tillagt skjerpene vekt.

Øvre grense ved forhøyelse av strafferammen ved anvendelsen av strl. § 60a er fengsel i 20 år, jf. strl. § 17 første ledd bokstav a. Dette presiseres i Rt. 2008 s. 1217 avsnitt 32. Med mindre det aktuelle straffebudet som er overtrådt selv inneholder en strafferamme på 21 år, er den øvre grense på 20 år absolutt.

Ved domfellelse av strl. § 60a kan muligheten for prøveløslatelse falle bort.¹⁰⁰ Dette utgjør i realiteten en tredjedel av straffen. Strl. §60a kan derfor ha en ytterligere straffskjerpene virkning. Dette blir imidlertid ikke vektlagt formidlende av domstolene, jf. LB-2007-101435.

5.1.1 Hvilke momenter tillegges vekt ved straffutmålingen?

Da straffen som ilegges ved overtredelse av strl. § 60a skal være rimelig og rettferdig, er det nødvendig med styrende momenter som avgjør hvor stor virkning bestemmelsen skal ha ved straffutmålingen. Spørsmålet blir hvilke momenter som tillegges vekt.

Det er mer straffverdig å inneha en sentral og viktig rolle i gruppen, enn å stå utenfor og bistå gruppen: ”*Et hovedformål er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt*”.¹⁰¹ Et moment med stor vekt er deltakerens rolle.¹⁰²

⁹⁷ Wonderboy

⁹⁸ LB-2010-42564

⁹⁹ LH-2008-123830

¹⁰⁰ Vurderingen beror på en helhetsvurdering. Domfellelse av strl. § 60a utgjør et moment i vurderingen, som kan tale mot prøveløslatelse, men er ikke alene nok til nektelse.

¹⁰¹ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 93

¹⁰² *ibid* s. 52

Deltakerens tilknytning til gruppen er også av betydning.¹⁰³ Rollen og tilknytningen er sentrale momenter for hvor straffskjerpene virkning strl. § 60a får i straffutmålingen. I Rt. 2007 s. 1056, fikk alle domfelte etter strl. § 60a vesentlig tillegg i straffen. Tillegget varierte etter hvilken tilknytning den enkelte hadde til gruppen. Det skal i hvert tilfelle foretas en helhetsvurdering der også andre skjerpene og formidlende momenter spiller inn. Strl. § 60a skal i utgangspunktet ikke ramme deltakere med perifer rolle like hardt som deltakere med mer sentral rolle.¹⁰⁴

Andre momenter angående rollen er hvor aktiv deltakeren har vært og om det foreligger kontakt med bakmenn. I Rt. 2010 s. 1283 ble seks personer dømt for å bistå en utenlandsk gruppe som utøvde narkotikavirksomhet. De to som var mest sentrale fikk 15 års fengsel. Disse hadde kontakt med bakmenn, deltok i organiseringen av transporten og var aktive i gjennomføringen av leveransene. To domfelte hadde mindre roller, der den ene var profesjonell kurér og den andre nyttig medhjelper ved organiseringen og som mellomledd. Straffen utgjorde for begge 12 års fengsel. For en annen domfelt ble straffen 13 års fengsel, da han var sentral på mottakersiden med direkte kontakt med bakmennene. Øvre strafferamme for narkotikavirksomheten var 15 år, jf. strl. § 162 tredje ledd. Strl. § 60a bidro til å plassere to domfelte på toppen av denne strafferammen. Selv om de bare hadde bistått gruppen, fikk bestemmelsen vekt i forhold til deres aktive roller.

Organisasjonsmomentet fikk betydelig vekt i Rt. 2008 s. 1217.¹⁰⁵ I avsnitt 45 uttaler Høyesterett at ”*Betydningen av organiseringen av den kriminelle virksomhet kommer tungt inn ved utmålingen av straffen for flere av de domfelte*”. Utgangspunkt for straffen ble etter sammenligning av tidligere praksis satt til 12 års fengsel ved innførsel av 700-800 kilo hasjissj. De domfelte fikk straff fra 15 år til 1 år og tre måneder. Strl. § 60a ble tillagt betydelig vekt. I Rt. 2007 s. 399 uttalte Høyesterett i avsnitt 17: ”*Hvorvidt det er behov for å skjerpe straffenivået i forhold til tidligere praksis, avhenger av hvilken rolle vedkommende har, og hvor langt organisasjonsmomentet er tillagt vekt i de tidligere avgjørelser som benyttes som sammenligningsgrunnlag*”. Rettspraksis om vekten av

¹⁰³ ibid s. 94

¹⁰⁴ ibid s. 93

¹⁰⁵ Wonderboy

organisasjonsmomentet før strl. § 60a er relevant i helhetsvurderingen, og fungerer som et utgangspunkt for straffutmålingen før betydningen av strl. § 60a vurderes. Et av hovedformålene er å skjerpe straffen i forhold til tidligere praksis. Videre i avsnitt 32: ”Jeg er enig med førstvoterende i at vår sak ligger i kjerneområdet for anvendelsen av straffeloven § 60a, at virksomheten hadde en profesjonell karakter og et betydelig omfang, og at det derfor er grunn til å reagere strengt”. Omfanget av virksomheten har også betydelig vekt.¹⁰⁶ I forhold til deltakerens rolle uttaler Høyesterett i avsnitt 19: ”A har vært hovedmann for og ledet en egen organisert kriminell gruppe i Norge, som har samarbeidet med den polske organisasjonen”. Øvre strafferammen for narkotikavirksomheten lå i utgangspunktet på 15 års fengsel. Domfelte ble dømt til 16 års fengsel. Overtredelser av andre straffebud var omfattet av tiltalen, men organisasjonsmomentet, omfanget og domfeltes rolle og lederskap ble tillagt betydelig vekt.

Omfanget av virksomheten var også et sentralt moment i Rt. 2009 s. 397 (avsnitt 23). Høyesterett vektla også tidsmomentet, organisasjonsmomentet og deltakernes rolle. En av de domfelte var ikke deltaker av gruppen, men hadde en viktig rolle og kjente til virksomhetens omfang. For en annen domfelt fikk ikke strl. § 60a stor selvstendig betydning, da han ikke hadde kjennskap til virksomheten og ble med av tilfeldige årsaker. Straffen ble nedsatt da han hadde en usikker rolle begrenset til å være kurer. Omfanget var også et sentralt moment i Rt. 2006 s. 699, der forholdet var i kjerneområdet for strl. § 60a. Domfelte var sentral aktør og det forelå et stort internasjonalt omfang. Dette ble tillagt vesentlig betydning. I Rt. 2007 s. 1056 avsnitt 78¹⁰⁷ uttalte Høyesterett: ”Betydningen av at en forbrytelse er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, vil kunne variere etter forbrytelsens art, organisasjonens størrelse og styrke og de nærmere omstendigheter”.

I Broken Lorry¹⁰⁸ fikk alle hittil nevnte momenter betydelig vekt. De to lederne fikk 19 og 21 års fengsel. Strafferammen for narkotikavirksomheten var 21 års fengsel, og dette er første tilfelle hvor strafferammen benyttes fullt ut. Anvendelsen av strl. § 60a fikk

¹⁰⁶ ibid s. 93

¹⁰⁷ NOKAS

¹⁰⁸ LB-2008-123353 – se masteroppgaven s. 33-34

betydelig vekt, da begge var klare ledere av virksomheten. Tidsmomentet og de meget betydelige kvantum narkotika var andre sentrale straffskjerpene momenter.

I de tilfellene der domfelte ikke har hatt en sentral rolle får strl. § 60a mindre betydning ved straffutmålingen.¹⁰⁹ Andre momenter utenfor strl. § 60a spiller også inn ved utmålingen. I saker om narkotikavirksomhet tas det hensyn til styrkegraden av narkotikaen.¹¹⁰ Mengden er også av vesentlig betydning. I to saker fra lagmannsretten¹¹¹ ble en person i hver av sakene dømt for strl. § 60a. Den ene ble dømt til fengsel i 3 år og 10 måneder, den andre fikk 12 år. Den første saken gjaldt nesten 1 kilo kokain, den andre nesten 50 kilo amfetamin. Type forbrytelse styrer utgangspunktet for straffutmålingen, mens nevnte momenter avgjør hvor høy straffen blir.

De straffskjerpene momenter som gjør seg gjeldende ved straffutmålingen ved anvendelsen av strl. § 60a har også relevans der bestemmelsen ikke kommer til anvendelse. I Rt. 2008 s. 1064 ble domfellelsen etter strl. § 60a opphevet. Momentene lagmannsretten vurderte i forhold til straffutmålingen etter overtredelsen av strl. § 60a kom også til anvendelse for Høyesterett. Straffen ble nedsatt med to år, men momentene ble tillagt skjerpene betydning. Det forelå andre formidlende omstendigheter, slik at den reelle betydningen av at strl. § 60a ble opphevet er vanskelig å vurdere. Opphevelse av strl. § 60a ble også foretatt i Rt. 2006 s. 120. Straffen ble likevel satt til 15 års fengsel, maksimumsstraffen i strl. § 162 tredje ledd første alternativ, grunnet domfeltes rolle og kvantumet på narkotikaen. Rettsoppfatningen er fulgt i Rt. 2007 s. 399, Rt. 2008 s. 1217¹¹² og i Rt. 2008 s. 1373 presiserer Høyesterett i avsnitt 16: ”*Der lagretten svarer nei på spørsmål om anvendelse av straffeloven § 60 a, blir lagmannsretten altså ikke avskåret fra ved straffutmålingen å likevel legge vekt på for eksempel graden av organisering, i tråd med etablerte straffutmålingsprinsipper uavhengig av straffeloven § 60 a. Feller det ikke for overtredelse av denne bestemmelsen, er det imidlertid ikke rom for den særskilte vektleggingen av forbrytelsens organiserte preg som ellers kan føre til at § 60 a får anvendelse*”.

¹⁰⁹ Se LE-2008-97774 og TOSLO-2008-178336

¹¹⁰ Se Rt. 2008 s. 1373

¹¹¹ LB-2008-162481 og LB-2008-179697

¹¹² Wonderboy

Momentene kan i sistnevnte tilfelle naturligvis bare anvendes innenfor strafferammen for det aktuelle straffebudet og begrunnes ofte med allmennpreventive hensyn. Denne rettsoppfatningen forelå allerede før strl. § 60a trådte i kraft.¹¹³

5.2 Forholdet til andre bestemmelser i straffeloven og særlovgivningen

Strl. § 60a ”får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt”, jf. tredje ledd. Det foreligger ingen begrensninger dersom forholdet allerede kan forhøyes etter eksempelvis strl. §§ 61 og 62.¹¹⁴ Dette endres ved ny straffelov 2005 § 79: ”Foreligger en eller flere av situasjonene i bokstav a til c, kan fengselsstraffen forhøyes inntil det dobbelte, men ikke i noe tilfelle med mer enn 6 år og aldri ut over 21 år”. Selv om det foreligger flere bestemmelser som hever strafferammen, kommer disse bare til anvendelse én gang.

Virkingen er godt forklart i TOSLO-2007-155907: ”Hertil kommer effekten av at straffeloven § 60a er bragt til anvendelse. Det kan være diskutabelt hvor stor virkning dette siste kan tillegges her hvor strafferammen hensyn tatt til straffeloven § 62 i alle fall kommer opp i 20 år, men lovgiverens formål med § 60a har vært å påvirke til en generell strengere bedømmelse av organisert kriminalitet”. Formålet er at deltakere i organiserte kriminelle grupper skal straffes strengere enn hva som er vanlig ved lignende forhold der bestemmelsen er uaktuell.

Forarbeidene vurderte også forholdet til andre bestemmelser i straffeloven som inneholder straffskjerpene momenter om organisert kriminalitet. Spørsmålet er om strl. § 60a kan anvendes sammen med disse bestemmelsene. Ofte inngår momentet at forholdet er skjedd ved organisert kriminalitet i vurderingen om det foreligger ”særdeles skjerpene omstendigheter”.

Etter strl. § 132a fjerde ledd foreligger ”særdeles skjerpene omstendigheter” dersom overtredelsen har ”systematisk eller organisert preg”: ”En forutsetning for at

¹¹³ Jf. kapittel 3.1

¹¹⁴ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 51-52

*straffalternativet i § 132 fjerde ledd annet punktum kan anvendes ved siden av § 60 a, er at det foreligger andre særdeles skjerpene omstendigheter enn at handlingen har tilknytning til en organisert kriminell gruppe. Det straffskjerpene moment kan ikke tillegges betydning i "to omganger".*¹¹⁵ Lignende momenter finnes i alkoholloven § 10-1 andre ledd, tolloven § 16-7 andre ledd og våpenloven § 33 andre ledd. Oppfatningen gjelder også for disse bestemmelsene. For utlendingsloven § 108 femte ledd bokstav a¹¹⁶, er det et straffskjerpene moment at det drives "organisert ulovlig virksomhet". Bestemmelsen kan ikke anvendes sammen med strl. § 60a, da det er tale om samme momenter.¹¹⁷

Den mest aktuelle bestemmelsen i forhold til strl. § 60a er strl. § 162. Andre ledd omhandler grove narkotikaforbrytelser, mens tredje ledd andre alternativ tar for seg de store bakmennene. Det vil i disse tilfeller "normalt ikke vil være anledning til å skjerpe strafferammen som følge av ny § 60 a"¹¹⁸ og ytterligere straffskjerpelse vil sjelden være aktuelt. Problemstillingen kom opp i Rt. 2008 s. 1217.¹¹⁹ I avsnitt 42 gjorde forsvarerne gjeldende "... at § 60 a får liten betydning ved overtredelse av straffeloven § 162 andre og tredje ledd. Det at virksomheten er organisert er reflektert i nivået for straffene etter disse bestemmelser slik dette er etablert i praksis". Som tilsvar henviser Høyesterett til Rt. 2007 s. 399: "Selv om det er en forutsetning for å drive med innførsel og omsetning av narkotika at man har kriminelle kontakter, måtte den omstendighet at domfelte hadde ledet et organisert kriminelt nettverk få vesentlig vekt i skjerpene retning, jf. avsnitt 19". I forhold til § 162 tredje ledd andre alternativ uttalte Høyesterett i avsnitt 63: "Når det foreligger et meget betydelig kvantum narkotika, vil etter min mening lovbrysterens organisatoriske rolle være avgjørende for om særdeles skjerpene omstendigheter foreligger". As rolle var sentral. Han stod for organiseringen av leverandører og styrte salg av hasjissj i Norge med full kontroll over pengestrømmen. Andre alternativ fikk ikke anvendelse da virksomheten hadde kort tidsrom og det ikke gjaldt et særlig farlig stoff. Flere domfelte ble dømt etter bestemmelsens første alternativ og strl. § 60a. Deltakeren som hadde en sentral rolle og stod for

¹¹⁵ *ibid* s. 53

¹¹⁶ Tidligere utlendingsloven § 47 fjerde ledd bokstav a

¹¹⁷ NOU-2004-20 Ny utlendingslov s. 362

¹¹⁸ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 40

¹¹⁹ Wonderboy

organiseringen fikk 15 års fengsel. I Broken Lorry¹²⁰ ble strl. § 162 tredje ledd andre alternativ og strl. § 60a benyttet sammen. Dette medførte fengsel i 21 år for en av de to som ble dømt for å være ledere og bakmenn. Konklusjonen er at det må foreligge tilstrekkelig med omstendigheter som på hver sin side fører til at begge bestemmelsene kan anvendes. Samme moment kan ikke virke straffskjerpene i to omganger.

Det er konstatert i forarbeidene at strl. § 60a ikke kan anvendes sammen med strl. § 162 c.¹²¹

5.3 Prosessuelle konsekvenser

5.3.1 Beviskrav og skyldspørsmålet

Hvilket beviskrav som gjelder ved anvendelsen av strl. § 60a er kort kommentert i forarbeidene: *”På den annen side har departementet heller ikke funnet å kunne foreslå en regel om at det er tilstrekkelig at det er skjellig grunn til å tro at forbrytelsen har skjedd organisert. Et slikt senket beviskrav er det liten tradisjon for i norsk strafferett, og har klare betenkelige sider”*.¹²² Spørsmålet kom opp i Rt. 2007 s. 744, der Høyesterett var i tvil om lagmannsretten hadde anvendt riktig beviskrav. Overtredelsen av strl. § 60a ble opphevet: *”Spørsmålet om anvendelse av § 60a hører prosessuelt til skyldspørsmålet. Enhver rimelig og forstandig tvil skal komme tiltalte til gode”*.

Spørsmålet om strl. § 60a tilhører skyldspørsmålet¹²³ kom først opp i Rt. 2006 s. 111, avsnitt 35: *”Bestemmelsen skjerper straffen når bestemt angitte omstendigheter foreligger, og anvendelsen av slike bestemmelser anses tradisjonelt å høre til skyldspørsmålet”*. Oppfatningen er fulgt opp i blant annet Rt. 2006 s. 120 og Rt. 2009 s. 961, og er den generelle rettsoppfatningen. Dette kan også utledes av forarbeidene: *”Hvis strafferammen skal kunne forhøyes etter den nye bestemmelsen, må skylden også*

¹²⁰ LB-2008-123353 – dommen er gjennomgått på side 33-34 og ved straffutmålingen på side 46-47

¹²¹ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 93

¹²² ibid s. 52

¹²³ I skyldspørsmålet ligger at de objektive og subjektive vilkår må være oppfylt

dekke den straffskjerpene omstendighet at handlingen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe".¹²⁴ Spørsmålet er hvor mye som kreves av skyld. Skyldkravet i norsk rett er forsett¹²⁵ og skylden må omfatte alle de omstendigheter som medfører at strl. § 60a får anvendelse. Denne problemstillingen er behandlet godt i flere underrettsavgjørelser og i TOSLO-2007-100737 var strl. § 60a uanvendelig da de tiltalte ikke hadde "den nødvendige kunnskap eller oversikt". I TOSLO-2007-48875 ble det "bevist utover enhver rimelig tvil" at de tiltalte "var seg bevisst at deres kriminelle handlinger skjedde som ledd i organisert virksomhet". Dette synet er presisert i TOSLO-2009-158526: "Dersom retten skal legge til grunn at straffeloven § 60a kommer til anvendelse må det først tas standpunkt til om det objektivt sett er tale om en organisert kriminell gruppe ut fra de foreliggende kriterier, og så – for hver enkelt tiltalt – tas standpunkt til om de subjektive vilkår foreligger – om den enkelte tiltalte har utvist forsett i forhold til dette. Altså er det tale om samme krav til domfellelse her som ellers: Det må ikke foreligge fornuftig tvil, og også her er det påtalemyndigheten som har bevisbyrden". Det skal foretas en konkret vurdering for hver deltaker, som bare kan dømmes dersom han er klar over at han deltar i en organisert kriminell gruppe. Foreligger en løsere form for organisering, medfører dette strengere krav til begrunnelse av de subjektive vilkår, jf. TOSLO-2007-189373.

Da avgjørelsen hører inn under skyldspørsmålet, er retten avhengig av at strl. § 60a er inntatt i tiltalen.¹²⁶ Bestemmelsen må plasseres i tilknytning til hver av tiltalepostene påtalemyndigheten ønsker påtalt etter bestemmelsen. Saken forelegges statsadvokaten, som har den nødvendige påtalekompetanse.¹²⁷

Etter strprl. § 33 første ledd stemmes det særskilt over skyldspørsmålet ved voteringen i domstolene. Stemmene for frifinnelse legges sammen, uavhengig av grunnlaget. Ved anke fra tingretten kan man ved fullstendig anke prøve bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, jf. strprl. § 331 første ledd. Er strafferammen for det overtrådte straffebudet mer enn 6 år, skal skyldspørsmålet avgjøres av lagretten, jf. strprl. § 352.

¹²⁴ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 94

¹²⁵ Jf. strl. § 40

¹²⁶ Se LB-2005-36412

¹²⁷ Riksadvokaten (4/2004) punkt III. 2.

Etter unntaket i strprl. § 352 tredje ledd, kommer forhøyelse av maksimumsstraffen ved bruk av strl. § 60a ikke i betraktning. Ved anke til Høyesterett, er behandlingen begrenset til rettsanvendelsen ved skyldspørsmålet, jf. strprl. § 306 andre ledd.

Andenæs beskriver behandlingen av rettsanvendelsen på følgende måte:

”Rettsanvendelsen i en straffesak består i å avgjøre om det faktum som gjennom bevisbedømmelsen er brakt på det rene, rammes av et bestemt straffebud. Det er vanlig å dele denne virksomhet i to, tolking og subsumsjon. Tolkningen tar sikte på generelt å fastlegge innholdet av straffebudet. Subsumsjonen er avgjørelsen av om det konkrete forhold i saken kan henføres under straffebudet, slik som det er tolket”¹²⁸. Domstolen må begrunne avgjørelsene tilstrekkelig, jf. strprl. § 40, slik at ankeinstansen kan foreta tilfredsstillende behandling av skyldspørsmålet.

Anvendelsen av strl. § 60a tilhører skyldspørsmålet, mens vurderingen av selve betydningen i forhold til straffutmålingen tilhører straffespørsmålet.

5.3.2 Forholdet til ekstraordinære etterforskningsmetoder

En bevisst konsekvens av strl. § 60a var å utvide politiets muligheter for bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder. Begrunnelsen er *”Den økte straffverdigheten”¹²⁹, og ”et særlig behov for å kunne ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder ved organisert kriminalitet”¹³⁰. Utvidelsen var ”både forsvarlig og hensiktsmessig”¹³¹, selv om den ikke fremstod som hovedbegrunnelse for bestemmelsen.*

Utvidelsen av adgangen til å benytte ekstraordinære etterforskningsmetoder er viktig for å sikre bevismateriale, eksempelvis ved kommunikasjonskontroll. Slike bevis er avgjørende for å belyse rolle- og arbeidsfordelingen innad i gruppen og for å kartlegge nettverket rundt gruppen. Det er mulig å spore hvor deltakerne har befunnet seg på forskjellige tidspunkt, slik at de enklere kan knyttes til forbrytelsene. Det er vanskelig å

¹²⁸ Andenæs (2010) s. 543

¹²⁹ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 41

¹³⁰ l.c.

¹³¹ ibid s. 50

finne eksempler i rettspraksis der domstolene ikke har hatt kommunikasjonskontroll til grunn ved avgjørelsen av om strl. § 60a får anvendelse.¹³² Hovedvekten legges derfor på kommunikasjonskontrollen. Problemstillingen er i utgangspunktet den samme ved bruk av andre ekstraordinære metoder.

Kommunikasjonskontroll kan foretas der strafferammen er minst 10 års fengsel, jf. strprl. § 216a første ledd bokstav a. Vilkårene for å tillate kommunikasjonskontroll finnes i strprl. § 216c første ledd. Den må ”være av vesentlig betydning for å oppklare saken” og i tillegg ”at oppklaring ellers i vesentlig grad vil bli vanskeliggjort”. Beviskravet etter strprl. § 216a første ledd er når noen med ”skjellig grunn” mistenkes for en straffbar handling. Spørsmålet er om anvendelse av strl. § 60a medfører at kommunikasjonskontroll kan anvendes på forbrytelser som ikke alene oppfyller strafferammen på 10 år. Eksempelvis grovt tyveri, der strafferammen er 6 år. Ved anvendelse av strl. § 60a heves strafferammen til 11 år. I Rt. 2007 s. 1409 besvarer Høyesterett dette spørsmålet bekreftende.

Samme standpunkt gjelder ved adgangen til å vurdere overskuddsinformasjon fra kommunikasjonskontroll på andre forbrytelser, jf. HR-2007-01742-A. Dette gjelder uavhengig av om strl. § 60a kommer til anvendelse i selve dommen, begrunnet i prinsippet om at domstolen skal avsi riktige dommer.

¹³² Om betydningen av kommunikasjonskontroll i store saker, se Rt. 2008 s. 1217 avsnitt 26

6 EN VURDERING AV STRAFFELOVEN § 60a

I forarbeidene uttaler Departementet at bestemmelsen over tid mulig vil ha behov for endringer. Om anvendelsesområdet til strl. § 60a er det opp til rettspraksis og det videre lovarbeidet å vurdere om bestemmelsen er god nok.

Som nevnt i innledningen er det rettet noe kritikk mot at bestemmelsen er for vag og vanskelig å anvende. Etter gjennomgang av forarbeider og rettspraksis, virker kritikken delvis urettmessig. Strl. § 60a er benyttet på flere forskjellige typer forbrytelser med ulik organisering.

6.1 I hvilken grad fungerer bestemmelsen etter sin hensikt?

Hensikten er å ramme bakmenn og sentrale aktører hardt, begrunnet i den økte straffverdigheten ved å utøve straffbare handlinger som ledd i virksomheten til organiserte kriminelle grupper. Rettspraksis fra før bestemmelsen trådte i kraft tillegger samme momenter skjerpene vekt. Spørsmålet er om strl. § 60a har medført en ytterligere straffskjerpning fra tidligere rettspraksis. Uttalelser fra domstolen i flere av de gjennomgatte avgjørelser viser at bestemmelsen er tillagt betydelig vekt ved straffutmålingen. Bestemmelsen har medført lovens strengeste straff ved narkotikavirksomhet. Tendensen virker å være at det for domstolen er enklere å bestemme straff som ligger i øvre sjikt av strafferammen der strl. § 60a kommer til anvendelse. Strafferammene i norsk rett er relativt vide, men det skal i utgangspunktet mye til for at det øvre sjiktet av strafferammen benyttes. Strl. § 60a har derfor betydelig verdi som straffskjerpingsregel. Straffutmålingen avhenger av flere momenter, hvor det legges betydelig vekt på blant annet hvilken rolle tiltalte har i virksomheten.

Utfordringen ved strl. § 60a er spesielt tilknyttet vilkåret om ”viss struktur og varighet”. Det virker som domstolen, spesielt underretten, har sterk oppfatning av at gruppen må

være oppbygd som mafialignende virksomhet med hierarkisk struktur. Problemet ved oppfattelsen er at det ikke finnes mange eksempler på mafialignende virksomhet med slik struktur i Norge. Tendensen virker å helle i den retning at de kriminelle nettverkene er mer løst sammensatt og med flytende organisering. Det er derimot i forarbeidene ikke satt noe vilkår at gruppene må inneha hierarkisk oppbygning, men at dette er et moment i helhetsvurderingen. Organisert kriminalitet har sterk overlevelseskraft og er meget fleksibel. Den tilpasses lett samfunnet den frekventerer. Domstolen må også tilpasse seg for å følge utviklingen. Det foreligger eksempler der domstolen har benyttet strl. § 60a ved løsere organisering. Problemet er at domstolen ikke er konsekvent nok i sin praksis ved vurderingen av bestemmelsen. Et annet problem som også begrenser utviklingen til bestemmelsen, er at påtalemyndigheten ved flere tilfeller bevisst utelater bestemmelsen i tiltalebeslutninger der den godt mulig ville slått inn. Dette begrenser rettspraksis, slik at det for domstolene blir færre avgjørelser å sammenligne med. Prinsippet om at like tilfeller skal behandles likt benyttes ikke fullt ut. Samtidig er det ikke lett å sammenligne saker med så mange elementer i gjennomføringen.

Den problemstillingen som er mest oppsiktsvekkende er spørsmålet om hvorfor strl. § 60a ikke er funnet anvendbar på kriminelle MC-klubber. Domstolene anser ikke MC-klubbene å ha som hovedformål å begå forbrytelser med en strafferamme på mer enn 3 år. I rettspraksis fra tiden før bestemmelsen trådte i kraft foreligger det flere eksempler på at de samme momenter er gitt straffskjerpene betydning.¹³³ Det er ved flere anledninger kommet frem at domstolen anser klubben som klart organisert men at den likevel ikke kommer inn under strl. § 60a.¹³⁴ Politidirektoratets rapport om MC-klubbene,¹³⁵ viser at klubbene er hierarkisk organisert og at to tredjedeler av medlemmene er straffedømt. Etter strl. § 60a er det nok at en tredjedel av virksomheten omhandler alvorlige forbrytelser. Det finnes muligheter, også på dette området. MC-klubben kan oppfattes som et nettverk som gruppen henter arbeidskraft fra. Dette nettverket inneholder betydelig erfaring fra utøvelse av kriminalitet. Når medlemmer av MC-klubber velger å gå sammen i grupper for å begå forbrytelser, er de ofte uniformert med klubbens logo. De er slik sett representanter av klubben, og uniformeringen blir

¹³³ Se Rt. 2003 s. 1269, Rt. 2002 s. 1207 og Rt. 2002 s. 160

¹³⁴ Se RG-2008-1254

¹³⁵ Politiets bekjempelse av kriminelle MC-gjenger i perioden 2011 til 2015, Politidirektoratet 2010

bevisst benyttet som et avskrekkende virkemiddel for å presse aktuelle ofre. At MC-klubbene har et eget fond avsatt for utgifter i forbindelse med straffesaker, er et moment som taler for at kriminalitet er et av klubbenes formål. I NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern, om vurdering av politiets metoder, blir MC-klubbene benyttet som eksempel på kjent og synlig organisert kriminalitet.¹³⁶

Politiet og Kripos har god oversikt over MC-klubbene. Likevel er det på dette området domstolen mener de ikke har tilstrekkelig kunnskap til å anvende strl. § 60a. Uttalelsene i LB-2009-202109¹³⁷ støtter denne oppfatningen. Problemet kan ligge i at domstolene ikke vektlegger rapporter og vitneuttalelser fra Kripos. Dette viser eventuelt svakheter ved domstolens vilje til å oppfylle et av formålene med bestemmelsen. Med tanke på hvor meget som foreligger av kompetanse, opplysninger og tidligere rettspraksis på dette området, er et interessant spørsmål hvor meget som faktisk må foreligge av informasjon om disse klubbene før domstolene finner bestemmelsen anvendelig. Det må imidlertid benevnes at selv om strl. § 60a ikke er funnet anvendbar på dette området, gis de samme momenter likevel straffskjerpene betydning.¹³⁸ I Rt. 1992 s. 1274 uttalte Høyesterett at domfelte var medlem av en motorsykelklubb og at *”alle de straffbare forhold han er dømt for, har på en eller annen måte tilknytning til hans medlemskap i denne klubben”*. Høyesterett slo hardt ned på slike forbrytelser *”utøvet av en gruppe”*. Det er også vektlagt formidlende å bryte med MC-miljøet.¹³⁹

Løsningen er muligens å følge Danmarks eksempel og innta en bestemmelse som retter seg direkte mot disse gruppene.

¹³⁶ Se s. 161-162

¹³⁷ Se masteroppgaven s. 45

¹³⁸ Se Rt. 2004 s. 1355

¹³⁹ Se LE-1994-2098 og LB-2009-202109

6.2 Bestemmelsens utvikling og fremtid

Det rapporteres fra politidistriktene at omfanget av organisert kriminalitet stadig øker. Statistikken over narkotikabeslag er én indikasjon på det økte omfanget. Behovet for en bestemmelse som hjemler økt straffverdighet ved slike forbrytelser er betydelig. Strl. § 60a har fått et stort nedslagsfelt, og det har vist seg at den har slått inn på områder som i utgangspunktet ikke var tiltenkt hovedområdet for bestemmelsen.¹⁴⁰ Problemer er oppstått på områder der man har hatt et stort ønske om å øke straffverdigheten.¹⁴¹ Muligens overlot Departementet for meget av fastsettelsen av rammene til rettspraksis. Mens arbeidet med masteroppgaven har pågått er det kommet en Stortingsmelding¹⁴² som blant annet skal vurdere om det er behov for endringer for å gi bestemmelsen større anvendelsesområde. Den 12.04.11 kom Stortingsinnstillingen¹⁴³ der justiskomiteen presiserer behovet for å fravike oppfatningen om at momentet om organisatorisk eller hierarkisk struktur skal tillegges betydelig vekt. Det er etter komiteens mening behov for å utvide anvendelsesområdet til strl. § 60a.¹⁴⁴ En viktig premiss i den pågående behandlingen er å ikke glemme at bestemmelsen nettopp skal ramme kriminalitet som er organisert.

¹⁴⁰ For eksempel vinningskriminalitet, som kom med ”i siste liten”

¹⁴¹ For eksempel MC-kriminalitet

¹⁴² Meld. St. 7 (2010-2011) Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats

¹⁴³ Innst. 300 S (2010-2011) (Midlertidig) Innstilling fra justiskomiteen om kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats

¹⁴⁴ Behandlingen i Stortinget er satt til 05.05.11

Litteraturliste

Lovregister

- 2008 Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15. mai 2008 nr. 35
- 2007 Lov om toll og vareførsel (tolloven) av 21. desember 2007 nr. 119
- 2005 Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr 28
- 2003 Lov om endringer i straffeloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) av 4. juli 2003 nr. 78
- 1989 Lov om alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven) av 02. juni 1989 nr. 27
- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
- 1961 Lov om skytevåpen og ammunisjon m.v. (våpenloven) av 09. juni 1961 nr. 1
- 1915 Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5
- 1902 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr. 10
- 1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814

Lovforarbeider

Innst. 300 S (2010-2011) Innstilling fra justiskomiteen om kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats

Innst.O.nr. 118 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Meld. St. 7 (2010-2011) Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats

Ot.prp.nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr 28 mv. (skjerpende og formidlende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

NOU 2004:20 Ny utlendingslov

NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet

Domsregister

Høyesterett

Rt. 1992 s. 1274

Rt. 1992 s. 1718

Rt. 1993 s. 394

Rt. 1995 s. 471

Rt. 1998 s, 1673

Rt. 2002 s. 4

Rt. 2002 s. 8

Rt. 2002 s. 160

Rt. 2002 s. 1052

Rt. 2002 s. 1207

Rt. 2003 s. 179

Rt. 2003 s. 484

Rt. 2003 s. 736

Rt. 2003 s. 1269

Rt. 2004 s. 1355

Rt. 2006 s. 111

Rt. 2006 s. 120

Rt. 2006 s. 669

Rt. 2007 s. 399

Rt. 2007 s. 744

Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS)

Rt. 2007 s 1409

HR-2007-01742-A

Rt. 2008 s. 27 (Munch)

Rt. 2008 s. 1064

Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy)

Rt. 2008 s. 1373

Rt. 2009 s. 397

Rt. 2009 s. 961

Rt. 2010 s. 1283

Lagmannsretten

LE-1994-2098

LB-2005-36412

LB-2006-91329-2

LB-2006-156361

LB-2007-101435

LB-2007-87084

LF-2007-87846

LB-2008-123353 (Broken Lorry)

LH-2008-123830

LB-2008-162481

LB-2008-179697

LB-2008-90794

LE-2008-97774

LB-2008-61408

LB-2008-20980

LB-2008-121543-2

RG-2008-1254

LB-2009-202109

LB-2010-42564 (Chilenerdommen)

Tingretten

TSARP-2006-62711

TOSLO-2006-121319

TOSLO-2007-48875

TOSLO-2007-100737

TOSLO-2007-155907

TOSLO-2007-189373

TOSLO-2008-178336

TOSLO-2009-158526

TFRED-2009-100689

Nordre Vestfold tingretts dom av 02. februar 2011

Internasjonale rettskilder

EUs Fellesaksjon Det Europeiske Råds fellesaksjon mot organisert kriminalitet av 21. desember 1998 (1998/733/RIA)

Palermo-konvensjonen De Forente Nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet av 15. november 2000

EMK Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950

Juridisk litteratur

Andenæs, Johs. Samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer. *Norsk straffeprosess*. 4. utg., 2. opplag 2010. Oslo. Universitetsforlaget 2009

Andenæs, Johs. v/ Matningsdal, Magnus og Rieber-Mohn, Georg Fredrik. *Alminnelig Strafferett*. 5. utg., 3. opplag 2009. Oslo. Universitetsforlaget 2004.

Eckhoff, Torstein v/ Jan E. Helgesen, *Rettskildelære*. 5. utg. Oslo. Universitetsforlaget 2001.

Rapporter, rundskriv mv.

Politidirektoratet. *Tendenser i kriminaliteten – Utfordringer i Norge i 2010-2012*. POD publikasjon 2010/05.

Kripos. *Situasjonsbeskrivelse – mobile vinningskriminelle i Norge*. Kripos publikasjon 2010.

Politidirektoratet. *Organisert kriminalitet i Norge – Trusselbildet, utfordringer og anbefalte tiltak*. POD publikasjon mai 2009.

Politidirektoratet. *Prosjekt organisert kriminalitet*. POD publikasjon nr. 6/2005.

Politidirektoratet. *Organisert kriminalitet – utvikling og utfordring*, POD publikasjon 2002.

Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 4 (2004) *Generelle retningslinjer for tildeling av påtalekompetanse i medhold av straffeprosessloven § 67 tredje ledd annet punktum og for plikt til å forelegge enkelte sakstyper for statsadvokatene mv.*

Internett

Samling av definisjoner om begrepet organisert kriminalitet, av Klaus von Lampe:

www.organized-crime.de/organizedcrimedefinitions.htm

Aftenposten Arkiv, betalingstjeneste: www.aftenposten.no/arkivet/

Norsk ordbok: www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html

Kripos' internettside om organisert kriminalitet:

www.politi.no/kripos/organisert_kriminalitet/Tema_52.xhtml

Pressemelding fra Tollvesenet om narkotikabeslag i 2010, publisert 06.01.11:

www.toll.no/templates_TAD/PressReleaseitem.aspx?id=219014&epslanguage=no

Korrespondanse

E-post fra politiadvokat Trond Templen Grave, Vestfold politidistrikt, mottatt 23. februar 2011.

